

Z anglického originálu *Beyond the Battleground*

VNITŘNÍ SÍLA

TOM BISIO

**STRATEGIE
ČÍNSKÝCH MISTRŮ
PRO ZVLÁDÁNÍ
KRIZOVÝCH SITUACÍ**

MANAGEMENT PRESS
mp

Vnitřní síla

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mgmtpress.cz
www.albatrosmedia.cz

MANAGEMENT PRESS

Tom Bisio

Vnitřní síla – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

VNITŘNÍ SÍLA

TOM BISIO

**STRATEGIE
ČÍNSKÝCH MISTRŮ
PRO ZVLÁDÁNÍ
KRIZOVÝCH SITUACÍ**

MANAGEMENT PRESS, PRAHA 2017

Mému bratru Joeovi

Obsah

Předmluva ke druhému vydání	13
Poznámky k překladu	15
Úvod	17

KAPITOLA I

Baguazhang a vojenská strategie	25
O válečném umění a baguazhang	25
Ortodoxní a neortodoxní strategie	27
Klam v boji	33
Terén	38
Manévrování	40
Rozmístění sil	46
Flexibilita a adaptabilita	50
Bleskové operace a protioperace	53
Partyzánský boj a protipovstalecké operace	57
Inovace	68
Belisarius: Studie strategie	83
Analogie s vodou	88

KAPITOLA II

Strategie a osm cest	91
Strategie a velká strategie	91
Strategické plánování	95
Rozvrat strategických plánů: Tření	106
Čínský přístup ke strategii a bagua	109
Interakce osmi trigramů	113
Osm cest neboli osm záměrů	119
Strategické otázky	131
Hexagramy „osmi paláců“	134
PALÁC NEBE	138
PALÁC ZEMĚ	140

PALÁC HROMU	142
PALÁC HORY	145
PALÁC VĚTRU	148
PALÁC JEZERA	151
PALÁC VODY	154
PALÁC OHNĚ	156
KAPITOLA III	
Strategie, Kniha proměn a baguazhang	159
Uskutečňování strategie	159
Baguazhang: Exponenciální potenciál změny	165
Liushisi shou	172
Čtyřiašedesát dlaní osmi trigramů – lineární sestava	176
KAPITOLA IV	
Vzorce proměn: Pořadí hexagramů	187
KAPITOLA V	
Principy strategie a proměny v každodenním životě	199
Ještě jednou tření	199
Strategická perspektiva a orientace	201
Kniha proměn a osobní životní strategie	203
Vlastnosti šlechtného člověka: pěstování strategického záměru	206
Vytrvalost a trpělivost	206
Skromnost	207
Tolerance	208
Vedení a následování	209
Vzdělanost: Učení se od druhých	211
Klid, zastavení se a vyčkávání: Přizpůsobivost a pohyb	212
Odvážné rozhodnutí a vyrazení vpřed	213
Přizpůsobování se změnám	214
Soudržnost: Spojování lidí a věcí	215
Přibývání a ubývání	215
Poselství Knihy proměn	217
Harmonie a rovnováha	217

Moudrost	218
Vnitřní kultivace	218
Konkrétní aplikace strategie v životě	219
1. Aplikace strategických principů na podnikání a práci.	219
<i>Vize, plány, směřování a cíle</i>	220
<i>Operační systémy a jednotné postupy</i>	222
<i>Rozhodování a jednání</i>	223
<i>Rozvíjení vyváženého pohledu na věc</i>	225
<i>Respekt a uznání</i>	227
<i>Komunikace a porady</i>	228
<i>Informace a měření</i>	229
2. Aplikace strategických principů ve vztazích	230
<i>Předpoklady pro kultivaci efektivních vztahů</i>	231
<i>Vytváření vztahů: Vzájemné ovlivňování (hexagram 31)</i>	232
<i>Intuice a rozum: Překonávání rozdílů</i>	234
<i>Udržování vztahů: Vytvořlost/Trvání/Stálost (Hexagram 32)</i>	235
<i>Jak se vztahy rozpadají a obnovují</i>	236
<i>Připravenost k proměně</i>	238
3. Aplikace strategických principů na seberealizaci	
a na cestu životem	239
<i>Přání a cíle</i>	239
<i>Vzrušení a nadšení</i>	241
<i>Pěstování života</i>	242
<i>Dokončení a obnova: Hexagramy 63 a 64</i>	243
<i>Upřímnost a Vnitřní pravdivost: Hexagram 61</i>	244
<i>Baguazhang: trénink připravenosti ke změnám a k proměně</i>	245
<i>Ať rozhodne život</i>	247
 Dodatek I	
Konflikt, vojsko a mír	249
Tři hexagramy	249
6 Konflikt/Svár (Song)	250
8 Vojsko (Shi)	253
11 Mír (Tai)	258

DODATEK II

Zhuge Liang o strategii a krizovém řízení.	263
Zhuge Liang: Geniální stratég	263
Vůdcovství a příležitost	269
<i>Devět typů nadaných generálů.</i>	271
<i>Generálové se liší svým temperamentem a schopnostmi</i>	272
<i>Nežádoucí vlastnosti generálů</i>	273
<i>Příležitosti.</i>	273
<i>Devět úskalí v organizaci a vedení vojsk.</i>	273
<i>Spolehliví pobočníci.</i>	274
<i>Národní obrana</i>	274
<i>Význam výcviku</i>	275

DODATEK III

Třicet šest válečných lstí.	277
1. Oklamat nebesa a překročit oceán (jin v jangu)	278
2. Obléhnout Wei a zachránit tak Zhao.	279
3. Zabít vypůjčeným nožem	280
4. V poklidu čekat na vyčerpaného nepřítele	281
5. Vyrabovat hořící dům.	282
6. Dělat hluk na východě, a zaútočit na západ.	283
7. Vytvořit něco z ničeho	284
8. Postupovat tajně na Chencang	285
9. Pozorovat požár na protějším břehu řeky	286
10. Skrývat dýku za úsměvem.	287
11. Obětovat švestku, abychom zachránili broskvoň.	288
12. Jen tak mimochodem odvést kozla	289
13. Tlouct do trávy, abychom vyplašili hada	290
14. Převtělít se do cizí mrtvoly	291
15. Vylákat tygra z hory	292
16. Dát volnost, abychom mohli lépe přitáhnout otěže	293
17. Hodit cihlu, abychom získali jadeit.	294
18. Chceme-li pochytat bandity, nejprve zajměme jejich vůdce	295
19. Odstranit dřevo zpod kotle	295
20. Zakalit vodu, abychom chytili rybu	296

21. Zlatá cikáda svléká kůži.	297
22. Zavřít dveře a chytit tak zloděje.	298
23. Pomáhat vzdáleným státům a zároveň útočit na ty blízké.	299
24. Zaútočit na Hu vypůjčenou stezkou.	300
25. Nahradit trámy prohnílým dřevem.	301
26. Ukázat na moruši, ale proklínat akát.	302
27. Předstírat šílenství, ale neztratit hlavu.	303
28. Vylákat nepřítele na střechu a odstranit žebřík.	304
29. Pokrýt strom falešnými květy.	305
30. Obrátit role hosta a hostitele.	306
31. Lest krásné ženy.	308
32. Strategie prázdného města.	308
33. Obrátit nepřítelovy zvědy proti němu.	309
34. Strategie sebepoškození.	312
35. Spojené léčky.	312
36. Pokud všechno ostatní selže, ustoupit.	313
 Poděkování.	 315
Poznámky.	317
Bibliografie.	329
O autorovi.	335

Předmluva ke druhému vydání

Pokaždé když mi vyjde nějaká kniha, mě vzápětí okamžitě napadají nejrůznější věci, které jsem do ní měl zařadit, aby bylo celé pojednání jasnější a úplnější. V případě Strategie a změny (*Strategy and Change*) to platilo víc než kdy jindy. Když tedy nakladatelství North Atlantic Books projevilo přání vydat *Strategy and Change* znovu a požádalo mě, abych nové vydání rozšířil a doplnil je o aplikace strategií a Knihy proměn (*Yijing/I-ting*)* pro běžný život, s radostí jsem výzvu přijal, protože jsem měl pocit, že právě to v prvním vydání chybělo. Sám se tyto strategické principy snažím používat ve svém vlastním životě, což mě přimělo podívat se i za hranice uplatňování těchto strategií ve vojenství a v bojových uměních a pokusit se lépe pochopit, jak se tyto koncepce promítají do podnikání, mezilidských vztahů a do života obecně. Vyhledávání materiálů, diskuse o těchto aspektech strategie a proměn i práce na knize byly pro mě osobně velmi poučné; přivedlo mě to na nové myšlenky o mém vlastním prožívání světa, který se neustále mění. Myslím, že rozšíření probíraného tématu o aplikace zásad strategie a proměn v denním životě (Kapitola V) knihu doplňuje způsobem, který jako by uzavíral kruh: Ze zkoumání strategického myšlení se stává meditace o strategii a adaptaci na změny a nejistotu.

Žít není snadné a život je plný nečekaných zákrut a nepředvídatelných událostí. Zvládání vlastní situace v jejích proměnách a vývoji v běhu tohoto světa je výzvou pro každého jednotlivce. Znalost strategického myšlení a porozumění vzorcům, na jejichž základě se uskutečňuje proměny ve světě kolem nás, nám může pomoci lépe proplouvat nejistotami života, a zachovat si přitom svou vlastní vnitřní integritu. To nám zase dává možnost žít v souladu s tímto světem – jestliže víme, že jsme udělali všechno, co bylo v našich silách, k dosažení harmonie mezi tím, kdo jsme, co děláme, a mezi dopady a následky našeho kontaktu se světem. Pokud tato kniha jakkoli pomůže čtenáři získat lepší představu o tom, jak této harmonie alespoň do jisté míry dosáhnout, pak to byla užitečná práce, která měla smysl.

Tom Bisio, březen 2015

* Pro transkripci čínštiny v této knize používáme většinou oficiální čínský přepis (abecedu) *pinyin*, mimo jiné i proto, že zájemcům usnadní nalezení příslušných výrazů ve většině dalších cizojazyčných zdrojů. Více k přepisu a výslovnosti viz *Poznámky k překladu* na str. 15 – pozn. překl.)

Poznámky k překladu

Pro transkripci čínštiny v této knize používáme oficiální čínský přepis (abecedu) *pinyin*, mimo jiné i proto, že zájemcům usnadní nalezení příslušných výrazů ve většině dalších cizojazyčných zdrojů. Některé vžitě pojmy či jména – jin a jang, Tao, Mao Ce-tung – ponecháváme ve standardním českém přepisu, který navíc poskytuje lepší představu o jejich výslovnosti. (Názornou ukázkou problémů, které tento „obojetný“ přístup přináší, najdete v poznámce v závěru Kapitoly V.)

Řada autorů volí ten způsob, že oba přepisy uvádějí paralelně (např. Yijing/I-ťing). Nemohu se zbavit pocitu, že ačkoliv je to rozumné a praktické, v textu to působí rušivě. Na internetu lze najít převodní tabulky mezi oběma těmito u nás akceptovanými přepisy či nástroje, které tento převod usnadňují (jako např. <http://www.cinsky.cz/index.php?page=transkripce&lang=cs>). Pro ty, kteří si o tom chtějí přečíst více a ujasnit si také výslovnost *pinyin*u (aby pak například výraz pro energii, *qi*, nečetli jako *kvi*, ale správně jako *čchi*), doporučuji článek Hany Trískové a Davida Sehnala na stránkách Orientálního ústavu AV ČR: http://www.orient.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/orient/kontakty/pracovnici/publikace/Triskova/pinyin_HT_DS_-_LN_-_malx.pdf

Doufám, že se čtenář neztratí, ať již jde o jména historických či legendárních postav (**Zhuge Liang**/Ču-ke Liang, **Liu Bei**/ Liou Pej, **Cao Cao**/Cchao Cchao, **Sun Quan**/Sun Čchüan, **Xu Ning**/Sü Ning), mistrů bojových umění (**Gao Jiwu**/ Kao Ťi-wu, **Dong Haichuan**/Tung Chaj-čchuan, **Zhang Huasen**/Čang Chua-sen, **Li Ziming**/Li C'-ming, **Sun Lutang**/Sun Lu-tchang), názvů těchto bojových umění a sestav (**baguazhang**/pa-kua čang, **xingyiquan**/sing-i čchüan, **taijiquan**/tchaj-ťi čchüan, **shuaijiao**/šuai-ťiao, **Liushisi shou**/Liou-š'-s' šou) či abstraktních pojmů jako **wuji**/wu-ťi, **taiji**/tchaj-ťi, **zheng**/ čeng, **qi**/čchi nebo mytických zvířat (**Qilin**/Čchi-lin).

Specifickým problémem je překlad názvů hexagramů. Čínské názvy hexagramů překládají různí autoři různě; překlad do dalšího jazyka situaci ještě dále komplikuje, zároveň však může nabízet jiný úhel pohledu, ať již užitečný, nebo matoucí. Zde tedy překládáme z anglického překladu Toma Bisia. V Kapitole IV, která pojednává o pořadí hexagramů, kromě toho v hranaté závorce uvádíme překlad českého sinologa Oldřicha Krále, který je v našem prostředí zavedený

(a velmi doporučuji obě varianty porovnávat). **V Kapitole IV také připojujeme i standardní český přepis (výslovnost), aby čtenář neztrácel čas jeho hledáním.** Důsledně také vždy uvádíme číslo hexagramu, jež vylučuje možnost záměny a usnadňuje orientaci i v dalších zdrojích. Dalším problémem je totiž homofonie starých čínských názvů hexagramů, tedy to, že často znějí stejně, i když znamenají něco jiného (a píší se jiným znakem). **Výslovnost názvů trigramů je uvedena v poznámce na str. 110.**

Pokud jde o literaturu, Bisiova bibliografie je nesmírně obsáhlá. Českého čtenáře odkazují především na *Knihu proměn (Yijing/I-ťing)* v překladu a s komentáři Oldřicha Krále (Maxima 2008, dotisk šestého vydání 2016). Tam, kde Tom Bisio cituje *Knihu proměn*, používám citace právě z tohoto českého překladu. Stejně tak tam, kde jde o přímé citace ze spisu Mistra Suna O válečném umění, odkazují v textu na knihu *Mistr Sun: O válečném umění* (přeložil Oldřich Král; Maxima, Praha 1999).

Užitečná a zajímavá je i publikace Michela Vinogradoffa *Běh osudu – Yi Jing* (Pagoda 2007, překlad Ludmila Karlachová).

Zájemcům o bojové umění baguazhang doporučuji publikaci *The 64 Hands of Bagua Zhang, Fighting techniques of Liu Dekuan* (Gao Jiwu a Nigel Sutton, Blue Snake Books, Berkeley, California, 2009).

Alena Breuerová

Úvod

Tato kniha začala jako desetistránkový esej na téma bagua a vojenská strategie. Z tohoto tématu se stala posedlost, která mě donutila přečíst hromady knih, prozkoumat množství internetových zdrojů, napsat množství e-mailů do Číny a strávit řadu bezesných nocí nad *Knihou proměn*, s hlavou plnou vířících hexagramů. Tento esej postupně krystalizoval v cosi, co svým rozsahem daleko přesahovalo můj původní záměr. Jakmile jsem se do toho dal, možností začalo přibývat spolu s materiálem, a nakonec z toho byla kniha. Obávám se, že jsem se při jejím psaní sotva dotkl povrchu tématu, že mé vlastní poznání bojového umění baguazhang, *Knihy proměn* i vojenské strategie je nedostatečné. V určité rovině tato kniha představuje jednu etapu nekončící práce. Omlouvám se předem za jakékoli faktografické chyby či historická zjednodušení a těším se na kritické připomínky.

Vojenská strategie je do jisté míry věda o tom, jak utvářet a zvládat krizové situace. Na elementární úrovni krizové situace vznikají jako výsledek širší dynamiky jednání jednotlivců, skupin nebo národů, kteří se pokoušejí překonat překážky, jež jim stojí v cestě, aby mohli projevit svou individuální či skupinovou vůli a záměry. Samotná strategie se projevuje v tom, jak jednotlivec nebo skupina reaguje na měnící se události ve vztahu k zájmům ostatních jednotlivců a skupin, kteří rovněž vstupují do interakce s těmito právě se odehrávajícími jevy. Bojová umění mohou být považována za určitou extrapolaci vojenské strategie, protože tato umění jsou v zásadě rozvinutím nebo vybroušením technik a principů, jež se původně používaly při vedení válek. Jak bojová umění, tak vojenská strategie se zabývají metodami přežití a vítězství za nepříznivých okolností. V průběhu tisíciletí si obě tyto disciplíny vytvořily rozsáhlé a různorodé techniky a principy jejich aplikace.

Otázka, jak dosáhnout úspěchu ve zdánlivě chaotickém světě, je jednou ze zásadních otázek, s nimiž si čínští stratégové lámali hlavu po staletí. Čínské myšlení povětšinou zastává názor, že je zapotřebí pochopit přirozený řád světa, aby bylo možno dosáhnout harmonie a splynout s ním. V díle *O válečném umění*, za jehož autora je považován Mistr Sun, jsou principy strategie popsány a aplikovány jak ve vztahu k vojenskému počínání, tak s ohledem na své širší využití ve

vztazích mezi státy. Pokud se však na to podíváme z obecnějšího hlediska, kniha *O válečném umění* je text, jehož těžištěm je pochopení krizových situací a toho, jak se jim přizpůsobit. Je celkem jisté, že Mistr Sun při formulaci tohoto přístupu do jisté míry čerpá z *I-ťingu*, *Knihy proměn*, díla, které bylo komentováno učenci po více než dvě tisíciletí. Ačkoliv je *I-ťing* často považován za knihu věštebnou, nacházela využití také v sociálním a politickém myšlení, jak lze doložit na příkladech myslitelů jako Wang Bi (226–249) a Cheng Yi v 11. století. Wang Bi žil v době společenského a politického neklidu, poznamenané neustálými vzpourami a boji.¹ Toto období mezi rozpadem dynastie Han a počátkem období severních a jižních dynastií se zpravidla označuje jako období Tří království. Během éry Tří království si velký generál Cao Cao přisvojil moc ve státě Wei a stal se diktátorem severní Číny. Cao Cao změřil síly svých armád a svého ostrovtipu jak s jižním státem Wu, tak se silami jednoho vzdáleného příslušníka císařského rodu Han, jehož rádcem byl geniální strateg Zhuge Liang.

Komentáře ke *Knize proměn*, které zanechal Wang Bi, prozrazují bystrého politického a sociálního myslitele a prokazují užitečnost této knihy pro strategické myšlení. Diagramy *Knihy proměn* (sestavující z plných a přerušených čar) slouží jako jakýsi binární kód, který lze použít k popisu základních sil působících ve světě kolem nás. Například „nebe“ v *Knize proměn*, a také v čínské kultuře, odkazuje k přirozenému systému fungování světa, ústřednímu kosmologickému řádu, který řídí vše a zahrnuje vše. Nebesa tedy mají schopnost činu. „Země“, jejich protiklad, je přijímající; reaguje na tvořivou sílu nebes tím, že její aktivující impuls uskutečňuje. Obě tyto síly vstupují do vzájemné interakce a navzájem se prolínají. Diagramy *Knihy proměn*, zvláště hexagramy (skupiny šesti čar), představují konkrétní, avšak proměnlivé situace, v nichž příznivé okolnosti mohou být zmařeny nerozumným jednáním, zatímco rozumné jednání může zachránit i situace zdánlivě beznadějně. Jestliže na hexagramy nahlédneme tímto způsobem, neznamenaají jen nespojité stavy proměn, jež se vyskytují v určitých časových okamžicích, ale představují i širší, globálnější vzorce změn, přičemž zároveň naznačují pružné rozhodovací strategie, které mohou člověku pomoci, aby za těchto měnících se okolností neztratil půdu pod nohama.²

Dalo by se tvrdit, že bojová umění jsou ve své podstatě systémy umožňující zvládat chaotické krizové situace (boj nebo střetnutí na bojišti). Ve filmu Davida Mameta *Redbelt* (Červený pás, 2008) dostane protagonista, trenér jiu jitsu, otázku, zda učí lidi vyhrávat. Trenér, který se sám soutěží vyhýbá, odpovídá, že je učí

získat převahu. V tomto kontextu není smyslem bojových umění porazit protivníka, ale získat převahu, zvítězit za nepříznivých okolností. Součástí těchto okolností může být boj, ale může také jít o něco zcela jiného.

Baguazhang neboli Dlaň osmi trigramů* je bojové umění, které se opírá jak o *Knihu proměn*, tak o texty o čínské vojenské strategii, včetně *Třiceti šesti vojenských listů*. Názvy některých jednotlivých pohybů odkazují na jména vojenských velitelů a na strategie, které se používaly v období Tří království. Jeden komentátor napsal, že pokud má někdo pochopit *Válečné umění*, musí pochopit proměny³ (což je nepřímá narážka na *I-fing*). Podobně také baguazhang zdůrazňuje pohyb a neustálou změnu jako způsob, jak překonávat nejistotu v boji muže proti muži. Jedinečná teorie tohoto vnitřního bojového umění využívá diagramy *Knihy proměn* k popisu principů práce s tělem. Protože baguazhang vychází z neustálé změny a proměny s cílem uplatnění svých obranných a útočných strategií, může být toto umění použito jako nástroj ke zvnitřnění principů proměny, jež jsou popsány v *I-fingu* a ztělesněny ve vojenské strategii. Baguazhang je tak spojovacím článkem, jehož prostřednictvím se proměny a strategie mohou promítnout do fyzického pohybu. Konkrétní pohyby v baguazhangu v ideálním případě nejsou techniky ani pozice, ale spíše stavy proměny, která je „na spadnutí“, jež umocňují naše možnosti, či přechodné situace, které v sobě skrývají vnitřní dynamický potenciál. A platí to i naopak – diagramy *Knihy proměn* mohou rovněž být použity k pochopení principů proměny při nekonečných „proměnách dlaní“ v baguazhangu.

Tato kniha je tedy pokusem spojit baguazhang, *Knihu proměn* a vojenskou strategii. V jistém směru je to nemožný úkol, protože čím více toho o kterémkoliv z těchto tří témat říkáme, tím více zůstává nevysloveno. Abych se pokusil tuto nesnáz překonat, snažil jsem se přistupovat k tématu z několika různých hledisek. Kapitola I uvádí do souvislosti vztahy mezi bojovým uměním baguazhang a vojenskou strategií. V Kapitole II se zabýváme strategií a velkou strategií v širším měřítku v návaznosti na principy přizpůsobování se změnám, jak jsou vyjádřeny v diagramech *Knihy proměn*. Kapitola III rozebírá strukturu diagramů *Knihy proměn* a jejich projevy ve fyzických pohybech baguazhangu. Kapitola IV zkoumá

* O osmi trigramech bude řeč dále; v této knize autor používá výrazy bagua a baguazhang jako synonyma pro označení bojového umění, jímž se zabývá – neboť tak je to v praxi běžné; český přepis a přibližná výslovnost je pa-kua, resp. pa-kua čang – pozn. překl.

pořadí hexagramů jako prostředek, jak získat představu o širších vzorcích proměn ve světě kolem nás, a Kapitola V rozebírá aplikaci strategických principů na oblasti podnikání, mezilidských vztahů a seberealizace. Dodatky doplňují některé mezery v obecnější diskusi. Dodatek I podrobněji analyzuje tři z hexagramů, abychom si mohli utvořit lepší představu o potenciálu a nejistotách obsažených v konfliktu, válce a míru. Dodatek II rozebírá strategie, jejichž tvůrcem byl Zhuge Liang, hlavní stratég období Tří království, jehož principy krizového managementu se v podnikatelské praxi používají dodnes, a Dodatek III představuje Třicet šest vojenských strategií starověké Číny a jejich souvislosti s hexagramy *Knihy proměn* a pohyby v baguazhangu.

Mnoho učitelů baguazhangu (včetně několika těch mých) si nemyslí, že diagramy *Knihy proměn* mají mnoho společného s bojovým uměním bagua. Ani nemají pocit, že by studium *I-ťingu* nebo vojenských strategií mohlo nějak přispět k dosažení použitelných dovedností v bojových uměních. Vzhledem k tomu, že někteří z nich prokazatelně dosáhli vysoké úrovně bojového mistrovství, je těžké tvrdit něco jiného a jejich názory vyvracet. Mnozí mistři bagua, s nimiž jsem hovořil v Pekingu, považují za tvůrce Čtyřiašedesáti rukou – sestavy bagua, která se cvičí v přímce – Liu Dekuana. Někteří učitelé říkají, že Liu vytvořil Čtyřiašedesát rukou pro armádu, pro účely vojenského výcviku; jiní, že jednotlivé formy mají představovat jen příklady bojových aplikací bagua. Já se však domnívám, že v těchto formách je obsaženo více, než je na první pohled zřetelné. Jsem přesvědčen, že mají hluboký vztah k osmi proměnám dlaní v bagua a k hexagramům *Knihy proměn*. Shody mezi hexagramy *Knihy proměn* a korespondujícími formami sestavy Čtyřiašedesáti rukou předkládané v této knize vycházejí z mé vlastní analýzy a výzkumu. Tato korelace je v souladu s mým výkladem *bagua dingshi* (pevných pozic) a jejich vztahu k trigramům. Protože se však každá z těchto pevných pozic může projevovat vnitřně a může se transformovat bez viditelného vnějšího projevu této vnitřní změny, jsou jiné interpretace nejen možné, ale pravděpodobné, a do jisté míry budou záviset na individuálním hledisku.

Stejně tak ani většina těch, kteří se zabývají vojenskou strategií, nemá dojem, že by boj muže proti muži měl mnoho společného s pohyby velkých vojenských sil a interakcemi armád nebo států. Jsou však stratégové, jako byl slavný šermíř Musaši Mijamoto (Miyamoto Musashi), kteří tvrdí, že princip toho, jak porazit jednotlivce, je shodný s tím, jak porazit desetitisícovou armádu. Je také mnoho způsobů, jak

interpretovat bitvy, vojenské operace a konflikty mezi státy. Z množství knih na toto téma je zřejmé, že analýzy strategií, ke kterým dospívají vojáci, generálové, vojenští historikové a státníci, se nemusí nutně shodovat. Přesto je zde určitá nit, která se táhne uměním baguazhang, *Knihou proměn* a vojenskou strategií, a tato nit nás může dále propojit s širším obrazem světa a jeho potenciálních interakcí a proměn. Ačkoliv nejsem znalcem *Knihy proměn* a v oboru vojenské historie jsem v lepším případě pouhým amatérem, mám pocit, že studium těchto tří oblastí nám zpřístupňuje něco vyššího než jen to, jak porazit protivníka v boji muže proti muži, jak řídit pohyb vojska na bojišti nebo jak zvládat nejistoty, které přináší život – byť je to s těmito jednotlivostmi neoddělitelně spojeno. Jak upozornil čínský učitel bojových umění jednoho z mých kolegů, strategie je život – máme příležitost se s ním utkat a možná z toho něco vytěžit, nebo jej můžeme ignorovat, možná ke své škodě. To platí stejně tak pro generála, adepta bojových umění nebo politika, stejně tak v podnikání jako ve společenském styku.

Naše strategie a schopnost ji uplatňovat je do jisté míry ovlivněna tím, jak jsme orientováni, což je zase dáno naším kulturním prostředím, zkušenostmi a výcvikem. Proto považuji za důležité zmínit se o své vlastní orientaci. *Knihou proměn* jakožto věštebná metoda mě příliš nezajímá. Můj přístup ke *Knize proměn* je soustředěn spíše na její strukturu a jde mi o pochopení pohybů, jež jsou obsaženy v čarách a jejich konfiguracích. Součástí tohoto přístupu jsou metody analýzy *Knihy proměn*, jež vycházejí z bojových umění a používají její diagramy k ilustraci jemných pohybů vnitřní energie lidského těla.

Můj názor, že známe-li jedno, můžeme díky tomu bezprostředně poznat i něco jiného, je do značné míry ovlivněn tím, že se současně zabývám studiem čínské medicíny a čínských bojových umění, což jsou oblasti, které se vzájemně překrývají. Ať se učíte cokoliv, principy učení jsou stejné, a pokud děláte nebo znáte dobře jednu věc, pomůže vám to snáze dělat či poznávat mnoho dalších věcí. Za mnoho z toho, co dokážu jako praktik tradiční čínské medicíny, vděčím tomu, že se zároveň věnuji bojovým uměním. Co se týče lidského těla, totéž, co platí v bojových uměních, platí i v medicíně, a s principy, které fungují v jedné z těchto disciplín, se setkáváme i v té druhé. Stručně řečeno, energie a principy, které jsou v pozadí každé formy, této formy samotné i jiných forem, se navzájem prolínají. Tento způsob uvažování prostupuje bojovými uměními, tradiční čínskou medicínou i čínským myšlením a je součástí toho, jak jsem uvažoval při psaní této knihy.

Slavný filosof a matematik Gottfried Wilhelm Leibniz považoval *Knihu proměn* za svého druhu binární počítač, kdy přerušené a plné čáry představují nuly a jedničky. Někteří učitelé bojových umění používají tuto analogii, aby principy proměn v baguazhangu uvedli do souvislosti s *Knihou proměn*. Já považuji *Knihu proměn* a baguazhang spíše za jakousi mapu exponenciálního potenciálu změny, a tyto změny a hexagramy za diagramy vnitřních energií, jež jsou obsaženy v situacích a pohybech. Z tohoto pohledu lze pohyby v bojových uměních považovat za jakési šablony, jejichž prostřednictvím se člověk může plynule přizpůsobovat měnícím se okolnostem, spíše než za jednotlivé techniky nebo konkrétní pohyby. Formy se pak stávají nástrojem pro zvnitřnění pohybu. Jakmile je pohyb zvnitřněn, forma se může rozplynout. *Knihu proměn* nám poskytuje užitečné obrazy pro pochopení pohybu, pozice, propojení a proměny, ale jsou to právě jen obrazy, nikoli tato věc sama.

[Wang Bi] skálopevně tvrdil, že obrazy, podobně jako slova, jsou jen prostředkem k určitému cíli a nelze je zaměňovat s cílem samotným. Člověk, který by se upínal na slova, nebude schopen pochopit obrazy, a ten, kdo by se upjal na obrazy, by nedokázal pochopit myšlenky. Proto zastával názor, že jelikož slova jsou prostředkem k vysvětlení obrazů, jakmile člověk pochopí obrazy, zapomíná slova, a protože obrazy jsou prostředkem, který nám umožňuje soustředit se na myšlenky, jakmile pochopíme myšlenky, zapomínáme obrazy.⁴

Pokud rozebereme diagramy *Knihy proměn* až na jejich nejzákladnější součásti, jde o jangové (plné) čáry a čáry jinové (přerušené). Tyto čáry představují pohyb a transformaci, které právě probíhají, nebo které teprve nastanou, v řadě proměnlivých situací. Jangové čáry představují dynamický pohyb, jinové čáry tento pohyb buďto přijímají a reagují na něj, přičemž soustřeďují a usměrňují jeho sílu, nebo, v závislosti na konfiguraci, jinové čáry mohou pohyb blokovat, zpomalovat nebo modifikovat. V souladu s touto linií uvažování můžeme tvrdit, že vojenské lsi a bojová umění lze na určité základní úrovni redukovat na principy pohybu a vzorce proměn.

Ačkoliv v moderní době se zaměření bojových umění spíše zúžilo (tj. cílem je vyhrávat v zápasech nebo se připravovat na případné „pouliční rvačky“), rozsah bojových strategií a taktik čínských bojových umění je daleko širší. Vycházejí přímo z principů „válečného umění“, které jsou zase odvozeny z *Knihy*

proměn.⁵ V Číně byla bojová umění tradičně pokračováním válečného umění, takže velcí vojevůdci byli známí svou zdatností a znalostmi v mnoha oblastech, včetně boje muže proti muži, jízdy na koni, lukostřelby, zacházení s osmnácti tradičními zbraněmi (k nimž patřily střelné zbraně, krátké a dlouhé zbraně, dvojité zbraně a pružné zbraně), vojenské strategie a taktiky a praktických znalostí čínské medicíny. Slavný generál Yue Fei z dynastie Song osvědčil svou zdatnost v řadě těchto oblastí a je považován za tvůrce několika stylů bojového umění a nejméně jedné metody qigong, tedy cvičení zaměřeného na kultivaci vnitřní energie. Zhuge Liang z období Tří království je mimořádnou postavou generála, v jehož osobě se spojují znalosti vedení války s dovednostmi vysoké politiky a vůdcovství, psychologii a vědomostmi o přírodě a kosmologii: se znalostmi astronomie, astrologie, meteorologie a *feng shui*. Tyto vědomosti mu umožňovaly předpovídat změny počasí, porozumět terénu a počítat s vlivy těchto faktorů při vojenských operacích. Dokonce i méně zdatní stratégové, jako ukvapený Zhang Fei, však byli zdatnými jezdci a lučištníky, ovládali řadu zbraní, strategii a taktiku, byli dobrými vůdci a měli logistické a organizační dovednosti. Pro mě osobně z toho vyplývá, že rozsah vědomostí obsažených v bojových uměních je nezbytně široký a v tom také spočívá možnost pružně se přizpůsobovat. Hezky je to shrnuto v úsloví, které říká, že *quan* („pěst“, tedy bojová umění) vychází z *Knihy proměn* a teorie *wushu* (doslova „vojenská umění“) je doplněna a završena teorií tradiční medicíny.⁶

Můj přístup ke strategickému myšlení je nejspíš ovlivněn tím, že mám slabost pro outsidersy. Proto mě natolik fascinují Belisarius a Zhuge Liang, stratégové, kteří obvykle stáli proti větším a daleko silnějším protivníkům (což samo o sobě asi nelze považovat za příliš strategické!) a opakovaně vítězili, až teprve na samém konci prohráli. Podobně mě ovlivnili někteří z mých učitelů bojových umění, kteří spíše než agresí, fyzickou kondicí a vrozenou bojovností používali dovednosti získané strategicky orientovaným tréninkem, aby porazili větší, silnější a rychlejší soupeře. A konečně, jako teenager jsem se poprvé setkal s klasickou vojenskou knihou Liddella Harta *Strategie*, které mě dovedla k Mistru Sunovi a *Válečnému umění* a vštípila mi posvátnou úctu k čínskému strategickému myšlení, neboli k tomu, co Hart označuje jako „nepřímý přístup“.

Tato kniha se nedrží standardního postupu nejprve vyložit tezi, obhájit ji na příkladech, a nakonec dospět k závěrečnému shrnutí. Místo toho jsem zvolil nelineární přístup, kdy paralelně představuji související a podobné myšlenky,

takže lze srovnávat a zkoumat vzájemné vztahy. Tento přístup si klade za cíl vytvořit myšlenkové proudy, které se budou navzájem prolínat a doplňovat. Jestliže se zabýváme tématy natolik různorodými a hlubokými, jako jsou strategie, *Kniha proměn* a bagua, neexistuje žádný jednoznačný výchozí ani cílový bod. Domnívám se, že tento způsob protkávání myšlenek je užitečnější, neboť umožňuje, abychom se k argumentům, tvrzením a myšlenkám opakovaně vraceli. Doufám, že tato kniha tak bude pro čtenáře užitečným zdrojem při hledání svých vlastních odpovědí.

Baguazhang a vojenská strategie

*Kdo zná protivníka a zná sebe
vybojuje sto bitev beze ztrát
Kdo nezná protivníka ale zná sebe
jednou zvítězí jednou prohraje
Kdo nezná protivníka ani sebe
ztratí každou bitvu⁷*

Mistr Sun*

*Ať všichni vidí
jak vypadají naše vítězství
ať nikdo nevidí
jak jsme jich dosáhli
Také nikdy neopakuj
své vítězné bitvy
vždy znovu se přizpůsobuj okolnostem
v jejich nekonečné proměně⁸*

Mistr Sun*

O válečném umění a baguazhang

Principy vojenské strategie a čínského zápasu jsou v mnoha směrech stejné. Lsti a principy čínských bojových umění jsou v souladu s těmi, jaké používá vojenská strategie a jak jsou vyloženy v díle *O válečném umění*. Mistr Sun, autor pojednání *O válečném umění* (pravděpodobně napsaného v období Válčících států, v letech 453–221 př. n. l.), podrobně rozebírá řadu principů, které se týkají rozmístění vojsk (*shi*) a které převzali představitelé bojových umění obecně a baguazhangu zvláště. Pro ty, kteří se věnují tzv. vnitřním uměním, jsou obzvláště zajímavé dva z nejslavnějších výroků Mistra Suna:

Vítězství nejlepších vojevůdců
nebyla
ani úžasná
ani slavná
ani chrabrá
stačí, že byla neomylná
Neomylnost jejich vítězství

spočívala v tom že s jistotou
vítězili nad předem poraženými
Neboť věz, že nejlepší vojevůdce
je ten, kdo se postaví přesně tam
kde ho prostě nelze porazit
kdo nepropase ten čas
kdy je nepřítel vlastně už poražen*⁹

* Mistr Sun: *O válečném umění*; přeložil Oldřich král; Maxima, Praha 1999; str. 36, 55, 39.

Jako když se zvednou vody	tvoří podle nepřítele
takovým přívalem	tak jako řeka utváří
že s sebou strhávají i největší balvany –	svůj tok podle země
takovou sílu má i postavení!	tak nemá žádný boj předem daných postavení
Umění válečné se podobá řece,	tak nemá neměnných a stálých podob
jejíž tok se vyhýbá výšinám	Vojenský lid, jemuž je dáno zvítězit
a spěchá dolů,	podobá se přívalu zadržovaných vod
jako se vítězný boj vyhne plnému	padajícímu střemhlav
a napadá prázdné.	tisícerymi kaskádami
Vojsko svá vítězství	do údolí.* ¹⁰

Dong Haichuan, zakladatel bojového umění baguazhang, zdůrazňoval význam chůze po kruhu jako základní formy tréninku bojových umění. Uvádí se jeho výrok, že „ani neustálé cvičení bojových umění nemá takovou hodnotu jako chůze v kruhu. Chůze v kruhu je v baguazhangu pramenem veškerého tréninku.“¹¹ Tento způsob chůze, pokud je zvládnut, umožňuje při střetu s protivníkem rychlé změny směru. Pozice těla a kroky musí být v souladu s pohyby protivníka, musí se volně a podle potřeby plynule proměňovat, jako když teče voda. Metoda chůze v baguazhangu je popsána následovně:

Tato dovednost vychází z kroku do oblouku. Spolu s kroky se mění i pozice rukou. Ať již provádíte úder směrem nahoru a zaujetí nižší pozice, blok napříč a únik, tlačení, zadržení, uchopení či odvedení, nikdy neztrácejte kontakt s pažemi.¹²

François Jullien charakterizuje *shi* jako potenciál, jenž se rodí z připravenosti. Ve vojenské strategii jde o schopnost generála využít ve svůj prospěch a s maximální efektivitou jakékoli podmínky, ve kterých se ocitne.¹³ Využití chůze a změny jako základu vlastní strategické připravenosti brání tomu, aby se člověk ocitl ve stavu, kdy bude znehybněn nebo zablokován, a zároveň umožňuje spontánní reakci na protivníka a celkovou situaci. Li Ziming, slavný pekingský mistr bagua, popisuje toto umění jako jistou formu partyzánského boje a zdůrazňuje potřebu pohyblivosti a spontaneity, což se v baguazhangu rozvíjí a vychází z chůze po kruhu:

* Mistr Sun: *O válečném umění*; str. 45, 55, 41.

Mělo by však být zřejmé, že při praktické aplikaci se chůze po kruhu nedrží pevně daného vzorce. Měla by se odvíjet podle situace a pohybů protivníka a neustále se měnit a přetvářet. Ať již člověk cvičí nebo bojuje, pohybuje se podle toho, jak se pohybuje jeho protivník. Můžeme se rozhodnout, že buď udeříme na protivníka ze strany, přičemž první náš pohyb bude směřovat přímo, anebo naopak – abychom přiměli protivníka k zaujetí prázdného postoje a pak jej porazili. To právě je metoda „vyhnout se a vykročit vpřed, abychom zvítězili“. Strategii Dlaně osmi trigramů lze shrnout slovy útok, obrana, postup, ústup. Proto velí „pohnout se ještě dříve, než se pohne protivník, být už v klidu, když se protivník zastaví, vyhnout se protivníkovi, když vyvíjí tlak, být poddajný, když je protivník silný a tvrdý, postupovat, když protivník ustupuje, ustupovat, když protivník postupuje, pohybovat se, když se pohybuje protivník, ale také se pohybovat, i když se protivník nepohybuje.“¹⁴

Tyto strategie, které popisují Li Ziming a Mistr Sun, se nápadně shodují s taktickými postupy, které používal Mao Ce-tung ve svém partyzánském boji proti japonské císařské armádě a Kuomintangu. Mao pro tento účel používal kratičkou říkanku o šestnácti čínských znacích, která popisovala taktiku jeho vojáků:

*Když nepřítel postupuje, my ustupujeme!
Když se nepřítel zastaví, dorážíme na něj!
Když se nepřítel snaží vyhnout boji, útočíme!
Když nepřítel ustupuje, pronásledujeme jej!*¹⁵

Ortodoxní a neortodoxní strategie

Sir Basil Henry Liddell Hart, jehož kniha *Strategie* je považována za jednu z moderních klasických prací o válečném umění, vzdává poctu myšlenkám Mistra Suna a tomu, jak je aplikoval Mao Ce-tung. Liddell Hart řadí tento typ strategie do kategorie „nepřímého přístupu“ k vojenské strategii. Dodává:

Po hlubším zvážení jsem si však začal uvědomovat, že nepřímý přístup má daleko širší použití – že to je jeden ze zákonů života ve všech sférách: filosofická pravda. Jeho naplnění lze považovat za klíč k praktickému úspěchu při řešení jakéhokoli problému, kde převládá lidský faktor a kde ze skrytých zájmů mívá tendenci pramenit střet

vůli. Ve všech takových případech přímý nástup nových idejí vyvolává tvrdošíjný odpor, čímž ještě stupňuje obtížnost dosažení změny pohledu. Radikální změny názorů lze snadněji a rychleji dosáhnout nečekanou infiltrací odlišné myšlenky nebo argumentací, která instinktivní odpor nějakým způsobem obejde. Tento nepřímý přístup je stejně zásadní pro oblast politiky jako třeba pro oblast sexu. V obchodě je náznak, že lze uskutečnit výhodnou koupi, daleko účinnější než jakákoliv přímá výzva k nákupu. A v libovolné sféře platí ono známé, že nejjistější způsob, jak si zajistit souhlas nadřízeného s nějakým novým nápadem, je přesvědčit jej, že na tento nápad přišel sám! Cílem, stejně jako ve válce, je oslabit odpor, než se jej pokusíme překonat; a tohoto účinku nejlépe dosáhneme, pokud druhou stranu vytáhneme z jejích obranných zákopů.¹⁶

Hartova aplikace principů vojenské taktiky na jiné oblasti života není nic unikátního. Číňané a Japonci dávno předtím uměli docenit potenciál principů vojenské strategie pro univerzální použití. Odtud také zájem o *Knihu pěti kruhů*, jejímž autorem je Musaši Mijamoto, ale i o Mistra Suna a přenesení těchto myšlenek do moderní podnikatelské praxe. Musaši mimo jiné říká, že to, co se člověk správně naučí v jedné oblasti, lze pak použít i v jiných: porazit jednoho muže je v jistém smyslu totéž jako porazit milion mužů. Stratég mění malé věci ve velké, jako by vytvářel velkou sochu Buddhy z modelu vysokého jen jednu stopu. Princip strategie spočívá v tom, že znát jednu věc znamená znát deset tisíc věcí. To se podobá úsloví, které používají adepti umění bagua, že „jedna změna je zdrojem tisíce změn“. Z jedné techniky vychází tisíc technik.

V Číně, zejména v prostředí bojových umění, vznikla myšlenka, že život je strategie. Metafory odkazující na vojenskou strategii jsou běžné v mnoha oblastech čínské kultury, včetně každodenní komunikace, politiky i tradiční čínské medicíny. François Jullien ve své vynikající knize *A Treatise on Efficacy* rozebírá použití těchto myšlenek v politice a diplomacii. Vlastně se příliš nerozchází s Liddellem Hartem, když říká, že pokud je správně odhadnut potenciál určité situace, dá se z něj odvodit, jak by bylo možné této situace využít. Spíše než se držet předem určeného a pevně daného postupu tedy starověká pojednání o strategii radí přistupovat k nevyhnutelné nepředvídatelnosti neustále se měnících okolností na základě pozorování potenciálu, jenž je v dané situaci obsažen.¹⁷ To lze aplikovat na kteroukoli životní situaci, právě tak, jak to navrhuje Liddell Hart. Vojenští stratégové a filosofové jako nedávno zesnulý plukovník John

R. Boyd, který přednášel novodobým americkým vojenským velitelům a poradcům Bílého domu, přirovnává myšlenky o vojenské strategii k základním složkám lidského chování:

V reálném světě omezených zdrojů a dovedností jednotlivci a skupiny vytvářejí, ruší a znovu vytvářejí své pozice spolupráce nebo konkurence v neutuchajícím boji o odstranění nebo překonání překážek ve fyzickém a sociálním prostředí. V případě spolupráce, kdy se dovednosti a talenty sdružují, přináší odstranění nebo překonání překážek rozšíření možností pro nezávislé jednání všech zúčastněných. V případě konkurence, kdy jednotlivci a skupiny navzájem soupeří o nedostatkové zdroje a dovednosti, rozšířený prostor pro nezávislé jednání, dosažený některými jednotlivci nebo skupinami, omezuje tyto možnosti pro ostatní jednotlivce nebo skupiny. Takováto kombinace nedostatků a omezení v reálném světě a úsilí o překonání této nedostatečnosti vede přirozeně k vyšší intenzitě zápasu jednotlivců a skupin o to, aby se se svým fyzickým a sociálním prostředím vyrovnali.¹⁸

Myšlenky vojenských stratégů, jako byli Mistr Sun a jeho předchůdce Sun Bin, nevznikaly ve vzduchoprázdnu. Tito muži psali v období Jar a podzimů (722–481 př. n. l.) čínských dějin a opírali se přitom o myšlenky ranějších myslitelů. Jejich úvahy zase později rozvinuli další slavní stratégové jako Zhuge Liang. Rozsah válečných aktivit se v období Jar a podzimů zvýšil. V předcházejícím období Zhou (1046–771 př. n. l.) se války vedly sporadičtěji a v omezenějším rozsahu. Nyní docházelo k častým bitvám a velikost armád vzrostla. V období Válčících států (které začalo v roce 481 př. n. l.) byly menší státy pohlcovány většími a mocnějšími. Kolem roku 403 před naším letopočtem jich zbývalo sedm. Stát Qin, který nakonec porazil ty ostatní a sjednotil Čínu, byl největším z přeživších, s armádou, jejíž počet někteří odhadují na milion mužů.¹⁹ V tomto období nebyla ničím neobvyklým velká vojenská tažení za účasti statisíců mužů. Součástí bitev byly střety, ofenzivy a protiofenzivy, které probíhaly řadu dní, a obléhání mohla trvat i rok a déle. V důsledku toho začaly být výcvik profesionálních vojáků, pracovaná strategie a taktika i schopnost řídit velká vojenská uskupení nejen složitější, ale začaly mít i zásadní význam pro přežití. Navíc se v té době na bojistích výrazně rozšířilo použití kuše (kterou Čínané vynalezli zhruba kolem roku 400 př. n. l.). Pro Číňany měla aktivace mechanismu kuše symbolický význam náhlého uvolnění energie celé armády.²⁰

François Jullien, když rozvádí Sun Binovu zmínku o kuši, upozorňuje na to, že „kuší lze zabít člověka na vzdálenost více než sta kroků, aniž by si jeho druhové uvědomili, odkud výstřel padl.“ Totéž platí pro dobrého generála, který tím, že využije *shi* („postavení“, „tendenci“, „potenciál dané situace“), dokáže s minimálním úsilím dosáhnout maximálního účinku i na dálku (vzdálenost časovou či prostorovou) čistě jen tím, že využije faktory, jež vstupují do hry, aniž by ostatní věděli, jak bylo tohoto výsledku dosaženo nebo či zásluhou.²¹

S tím, jak se vyvíjely konvenční strategie a taktiky, rozvíjely se i metody, jak jim čelit taktikami nekonvenčními. Mistr Sun zdůrazňuje význam obou typů taktik. *Zheng* označuje normální, ortodoxní, konvenční nebo přímou sílu, a *qi** se vztahuje k síle nepřímé, neortodoxní, nekonvenční nebo mimořádné. Jsou to navzájem provázané pojmy, jako články řetězu. *Zheng* může znamenat operaci statickou nebo zadržující, zatímco *qi* je operace, při níž je útok veden z boku, nebo obklíčením. Operace *qi* je zvláštní a nečekaná, zatímco operace *zheng* je přímočařejší, zřetelnější. Začátek střetnutí má často podobu *zheng*, zatímco rozhodující úder, který přichází odtud, odkud ho nepřítel nejméně očekává, je *qi*.²²

Konvenční a nekonvenční lze použít v nespočetných obměnách. Mistr Sun říká, že ačkoliv existuje jen pět barev, je z nich možno vytvořit bezpočet odstínů; ačkoli je jen pět chutí, lze je kombinovat v nekonečných variacích. Stejně tak ve vojenské strategii existují jen dva typy operací, *qi* a *zheng*, avšak jejich obměny jsou bez hranic. Neustále přecházejí jedna v druhou, jako pohyb v kruhu, který nemá začátek ani konec. Kdo může vyčerpat jejich možnosti?²³

K zajímavému případu efektivní kombinace *zheng* a *qi* došlo v období Jar a podzimů, kdy stát Yue napadl stát Wu. Armády obou států stály na opačných březích řeky. V noci levé a pravé křídlo armády Yue zaútočilo přes řeku za mohutného doprovodu bubnů. Armáda Wu se musela rozdělit, aby mohla tyto hrozby odrazit. Pak řeku v tichosti překročily střední síly Yue, a teprve poté zahřměly bubny a byl zahájen útok. Armáda státu Wu, zmatená a rozdělená vedví, byla poražena.

Nekonvenční strategie čínské autory a myslitele odedávna fascinovaly. Často zmiňováni jsou třeba ohniví volí, které použil generál Tian Dan proti početné armádě obléhající město. Obránci, v jejichž čele stál Tian Dan, upevnili na rohy volů kovová ostří a na ocasy jim přivázali otýpky rákosí, které zapálili. Stádo

* V tomto případě jde o zcela jiné slovo než *qi* ve smyslu energie a píše se jiným znakem – pozn. překl.

šílených volů, které za noci vypustili děrami v pobořených městských hradbách, se prohnalo nepřátelským ležením a v patách za ním následovalo několik tisíc ozbrojených mužů. Útok vyvolal psychologický a fyzický šok, který obléhatele přiměl k panickému útěku.²⁴ Velký kartaginský vojevůdce Hannibal v roce 217 př. n. l. použil podobnou taktiku, když se dostal do pastí, kterou mu v jedné soutěsce u Falerna připravil římský generál Fabius. Ten nechal své elitní vojáky uzavřít soutěsku, jíž Hannibal vstoupil do údolí. Hannibal si uvědomil, že Římané nepředpokládají, že na soutěsku zaútočí, neboť by se tak vystavil útoku zbytku Fabiových vojsk. Nechal proto na rohy několikatisícíhlahvého stáda dobytka připevnit smolné pochodně. Zvířata vypuštěná v noci v blízkosti soutěsky, šílená bolestí a strachem, se rozprchla po okolních svazích. Římští vojáci v soutěsce, v domněnání, že jsou to Kartaginci, kteří prchají lesem po úbočí, opustili své pozice, aby na ně zaútočili. Jejich uprázdňená místa bez meškání zaujala Hannibalova vojska a tak se jim podařilo uniknout.²⁵

Baguazhang se jakožto bojové umění vlastně definuje svým nekonvenčním přístupem. „Osm opaků“ konkrétně popisuje, jak se metody bagua odlišují od ostatních přístupů k boji zblízka:

1. Všichni používají konce končetin, ale my, když chceme použít konec, nejprve vycházíme z kořene.
2. Všichni rádi používají nejrůznější formy pěsti, ale my používáme jen prostou odtlačující dlaň.
3. Všichni rádi provádějí obrat celého těla čelem vzad, ale my se jediným krokem dokážeme pohnout tak, abychom obsáhli každý z osmi směrů.
4. Všichni postupují rovnou vpřed, se vzpřímeným tělem, ale my provádíme úder dlaní a nohy následují až pak.²⁶

Pro baguazhang je typická změna a proměna, používá tedy *zheng* i *qi* současně a zaměnitelně:

Existují zřetelné funkce a funkce zastřené. Používají se k úderu a zasažení těla. Mohou proměňovat a rozkrývat metody nepřítele. Možná použijí tvrdý výpad. Možná použijí jemný postup. Možná použijí postup vpřed a možná použijí ústup. Možná použijí vylákání. Možná naznačím pohyb nahoru a zaútočím směrem dolů. Možná naznačím pohyb dolů a zaútočím směrem nahoru. Možná naznačím pohyb doleva

a udeřím vpravo. Možná naznačím pohyb dopředu a udeřím dozadu. Možná naznačím pohyb sem a udeřím právě na toto místo. Možná je soupeř tvrdý a já jsem měkký. Možná je měkký on a já jsem tvrdý. Možná je malý a já jsem velký. Možná se pohybuje a já jsem v klidu. Možná je v klidu on a já se pohybuji. Pozoruj terén. Sleduj, jestli se rozpíná nebo stahuje, blíží se nebo se vzdaluje: Všímej si vzdáleností a zúžených míst, zda je široký, nebo úzký, zda obsahuje mrtvé, nebo živé věci. Fyzická forma obsahuje pohyb i nepřítomnost pohybu. Spojuj vnitřní a vnější v jedno, kterým je Tao. Zkoumej jeho tělo, abys poznal, zda je velké, nebo malé. Odhaduj stav jeho emocí: je plný, nebo prázdný? Zkoumej jeho qi. Je pevná, nebo chatrná? Zachytíš tak jeho myšlení. Podle potřeby zvaž, co použiješ, a buď schopen zvolit to, co je vhodné. Pokud jde o vnitřní funkce pěsti, je jich mnoho. Pak, ať se stane cokoliv, tvé jednání se promění.²⁷

Obliba nepřímého nebo nekonvenčního přístupu neznamena, že lze používat výhradně tento přístup. *Qi* a *zheng* jsou vzájemně provázány a jsou na sobě závislé. Jak zdůrazňuje Edward Luttwack, když porovnává to, co označuje jako relační manévry (v podstatě *qi*) s opotřebovacím bojem (v podstatě *zheng*), vyhýbání se síle nepřítele a potenciál překvapení, který je obsažen v relačním manévru, vytváří prostor pro možné dosažení výsledků neúměrně větších, než by odpovídalo použitým zdrojům. Na druhé straně opotřebovací boj prakticky zaručuje výsledky úměrné vynaložené síle a zdrojům. Pokud u relačního manévru nedokážeme překvapit protivníka a použít sílu proti jeho slabým místům, nutně utrpíme nezdar, a tento nezdar může být naprosto fatální. Stačí se podívat na některé z oněch propracovaných a pečlivě vyvažovaných válečných listů z období Tří království, které naleznete na různých místech této knihy, a je jasné, že pokud se vymkne z ruky byť jen jedna věc, může to skončit katastrofou. Na druhé straně opotřebovací boj je vysoce nákladný, avšak s nízkým faktorem rizika. Uplatnění taktiky relačního manévru kromě toho vyžaduje vysokou úroveň dovedností.²⁸ Proto, i když čínští strategové viditelně mají slabost pro nekonvenční, existuje nevyslovená shoda, že konvenční a nekonvenční jsou dvě strany téže mince, které nejenže se navzájem doplňují, ale mohou přecházet jedna v druhou. Pokud druhá strana očekává nekonvenční operaci a my namísť toho provedeme něco konvenčního, co ji zaskočí, pak se z toho, co by jinak bylo *zheng*, ve skutečnosti stává *qi*.

Klam v boji

Klam je součástí vedení války. Do jisté míry, ať již jde o partyzánskou válku nebo konvenčnější způsob boje, se klam používá v každém boji. Jedna z nejcitovanějších pasáží Mistra Suna se týká právě tohoto aspektu konfliktu:

Válka je především	Kde je ho plno
důmyslná lest:	hotov se na jeho příchod
schopný	ale vyhni se mu
předstírej neschopnost	zjistíš-li že je silnější
připravený	Je-li rozzuřený
předstírej nepřipravenost	víc ho provokuj
nablízku	je-li skleslý
dělej žes daleko	vzbuď jeho pýchu
daleko	je-li odpočatý
dělej žes blízko.	tak ho vyčerpej
Nepřítele vylákej	Má-li přátele
zdánlivou výhodou	tak je rozděl
Předstíraje zmatek	Útoč jen tam kde tě nečeká
náhle na něj udeř	udeř jen tam kde se nenadá* ²⁹

Období Tří království v čínské historii začalo, když generálové, kteří měli potlačit povstání žlutých turbanů, zjistili, že jsou silnější než císařský trůn, a začali mezi sebou bojovat o nadvládu. Kolem roku 205 před naším letopočtem se Cao Cao, který z tohoto konfliktu nakonec vyšel jako vítěz, stal diktátorem severní Číny. Ze země zpustošené válkou Cao Cao vyčlenil obrovské státní statky a usadil na nich bezzemky, chudinu a zajaté povstalce, aby tam hospodařili, čímž se stát stal největším pozemkovým vlastníkem. Zavedl vojenské kolonie pro dědičné vojenské rody, jejichž mužští členové se věnovali jak zemědělství, tak boji. Do jízdního vojska najal velký počet příslušníků kočovného kmene Xiongnu a mnohé z nich usadil v jižní části dnešní provincie Shanxi. Caovy plány se pokusili překazit dva soupeřící pretendenti na trůn, bratři Sun Ce a Sun Quan, kteří na středním a dolním toku Dlouhé řeky a dále na jih založili stát Wu. Na západě, v Sečuanu, si svoji baštu zřídil Liu Bei, vzdálený příslušník císařské rodiny Han, jehož rádcem

* Mistr Sun: *O válečném umění*, str. 22–23

byl legendární strateg Zhuge Liang.³⁰ Příběh Tří království se nám dochoval v podobě historického románu*, ale to neznamená, že bychom jej měli podceňovat jako zdroj vědomostí o vojenské strategii a taktikách použitelných i v dnešním prostředí. Stratégové Čínské lidové republiky jej i dnes dychtivě studují a hledají v něm užitečné poučení.³¹

Stratégové Tří království žili ve světě, jehož denním chlebem byly proradnost, klam a nekonečné války, a byli mistry léček, úskoků a pastí. Cao Cao sice byl vychytralý a bezohledný vojevůdce početných vojsk; tím, kdo se však nejvíce zapsal svým brilantním uplatňováním nekonvenčních taktik, byl Zhuge Liang. Příkladem lsti, která vešla do dějin jako „léčka prázdného města“, je historická událost, kdy Zhuge Liang s několika tisíci muži tábořil v Yangpingu, zatímco zbytek vojska vyrazil jako posila na pomoc jinam. Zcela nečekaně však dorazil nepřítel v počtu mnoha tisíc vojáků. Jeho zvědové hlásili, že město je jen slabě bráněno. Zhuge Liang nařídil schovat bojové prapory a také vojenské bubny se na jeho rozkaz odmlčely. Ulice byly čistě umeteny a pokropeny vodou a brány byly ponechány otevřené. Zhuge Liang pak vystoupil na hradby a všem na očích začal nonšalantně hrát na citeru. Nepřítel, vědom si jeho pověsti, si pomyslel, že je na něj jistě nastražena nějaká léčka a že někde poblíž se budou v záloze ukrývat další vojáci. Stáhl se, aniž zaútočil.

Jiným příkladem, kdy Zhuge Liang osvědčil své strategické mistrovství, byla metoda, jak si dokázal opatřit šípů od nepřítele. Když se jeho armádě nedostávalo šípů, Zhuge Liang dal připravit čluny obsazené panáky ze slámy převlečenými za vojáky a nechal je plout po proudu řeky kolem ležení, kde tábořil Cao Cao se svou armádou. V mlze, kdy bylo slyšet jen zvuk válečných bubnů, to vypadalo, že Zhuge Liangovi muži zahajují útok. Cao Cao vydal rozkaz lučištníkům a ti zasypali slaměné panáky tisíci šípy. Než si nepřítel stačil uvědomit svoji chybu, čluny byly pryč a s sebou si odvezly dostatečnou zásobu šípů.

Tyto příklady jsou ukázkou myšlenky, jak se prázdné může jevit jako plné, nebo – v případě šípů – se nehmotné proměňuje ve hmotné.³² Mistr Sun to popisuje následovně:

* *Sanguo yanyi*, angl. *Romance of Three Kingdoms*, je klasický čínský román, který u nás dosud nebyl přeložen, jeho název se nejčastěji překládá jako Příběhy tří říší; údajným autorem je Luo Guanzhong – pozn. překl.

Ó božská skrytosti –
 již se stáváme neviditelnými!
 Ó božská záludnosti –
 již se stáváme neslyšitelnými

Dokud jsme jako ty přeludy
 bez tvaru bez zvuku
 držíme v rukou osudy druhých.*³³

Tato jinjangová dynamika je důležitým rysem takzvaných vnitřních bojových umění. Adepti xingyiquanu (což je bojové umění, které je podobně jako baguazhang považováno za *neijia*, tedy „vnitřní“), říkají:

Je radno reagovat přesně na to, co se protivník chystá udělat. Je třeba udeřit pěsti bez pěsti, mít záměr, aniž bychom ho projevili, mít skutečný záměr a zároveň být bez záměru. V tom, jak se střídá falešné a pravdivé, mám vždy převahu. Mohu se po libosti dokonce měnit a nepřítel bude jen odrážet úder, takže pro něj bude těžké přijít na to, jak se mi vyhnout a jak se přede mnou kryt. Ať jsou použity jakékoli metody úderu, hlava, rameno, ruka, bok, koleno nebo noha, pěst musí zasahovat tři oddíly, aniž by prozradila formu. Pokud lze postřehnout formu a její stín, není možné dosáhnout úspěchu.³⁴

Song Zhiyong, žák Li Guichanga, slavného mistra bojového umění xingyi, dokonale ovládá plné a prázdné. Zkuste jej udeřit a jeho svaly jako by vám doslova tály pod rukama. Když zaútočíte, zmizí, aby se vzápětí zase objevil tam, kde se nekryjete, a vaše nohy v tom okamžiku už ztrácejí kontakt se zemí, neboť vás vykořenil. Když zaútočí sám, je lehký a zrádně nepostřehnutelný až do posledního okamžiku úderu. Necítíte, jak se blíží, a najednou je tam.

Klamání nespočívá jen v použití pastí a léček, ale také v tom, že utváříme a řídíme očekávání a záměry. Tím je narušena schopnost protivníka odhalit a využít vznikající příležitosti, zatímco jeho vlastní jednání a záměry se naopak stávají zřetelnými a nabývají konkrétní podoby. Jakmile nabudou tvaru, lze je s větší předvídatelností vést tam, kam uznáme za vhodné. Klam ve strategii může nabývat mnoha podob: nepříteli lze podsunout falešné informace, nebo je možné použít zvědy a přeběhlíky k jeho oklamání a zmatení a tak jej přimět, aby viděl to, co čeká, že uvidí, nebo mu říkat přesně to, co chce slyšet.

Mnohé z těch nejslavnějších lstí, jako „léčka prázdného města“ nebo Operace Fortitude za druhé světové války, která předcházela vylodění v Normandii, pracovaly

* Mistr Sun: *O válečném umění*, str. 51

s tím, že vodili nepřítele za nos. V případě Operace Fortitude Spojenci přesvědčili Němce, že hlavní invaze do Francie proběhne v oblasti Pas-de-Calais, a ne v Normandii. Podařilo se to s využitím řady prostředků, včetně vytvoření maket bojové techniky a falešné rádiové komunikace, jež simulovaly celou armádu a přiměly Hitlera k tomu, aby klíčové jednotky nasadil na špatném místě. Hitler se nechal oklamat, protože tato falešná invaze odpovídala tomu, co očekával, že mají spojenecké síly v plánu, podobně jako Zhuge Liang přelstil svého protivníka léčkou v prázdném městě, protože dokázal odhadnout, jak si tento protivník jeho jednání vyloží.

Tím, že Zhuge Liang vyvolal chaos a zmatek, mohl vodit za nos svého protivníka Cao v období Tří království. Při bitvě na řece Han využil toho, že Cao Cao byl podezřivý, takže mu předložil události, které byly neobvyklé, a tím vyvolal jeho pochybnosti a váhání. Poté co Zhuge Liang prozkoumal terén, ukryl vojáky s bubny a trubkami v kopcích na horním toku řeky. Obě armády stály připraveny na protějších březích. Cao Cao a jeho vojáci se pokusili vyvolat bitvu, ale Zhuge Liang se nenechal vyprovokovat a jeho armáda zůstala na svých pozicích. V noci, když se Caovi vojáci utábořili a světla jejich ohňů uhasla, Zhuge Liang odpálil signální raketu. Vojsko v horách začalo bít do bubnů a foukat do trumpet. Caovi muži v obavách z útoku vyrazili, aby prozkoumali, co se děje. Když nikoho nenašli, opět se vrátili a uložili se ke spánku, ale vzápětí byli vyburcováni podruhé. Po tři noci jim tyto úskoky nedovolily spočinout, takže nakonec odtáhli. Zhuge Liang nyní mohl se svými vojáky překročit řeku a zaujmout pozice tak, že ji měli v zádech. Cao Cao tím byl zmaten a poslal písemnou výzvu k bitvě, kterou Zhuge Liang přijal. Když Caovi muži zaútočili, Zhuge Liang se svou armádou ve zdánlivém chaosu ustupoval za řeku a za sebou zanechávali výstroj, rozprchlé koně a prázdná tábořiště. Cao Cao povolal svá vojska zpět, neboť vojáci se začali na tuto kořist vrhat. Znejistěl, neboť všechno, co se přihodilo, mu připadalo podezřelé: To, že nepřítel zaujal postavení zády k řece, i to, že za sebou zanechal tolik výstroje. Nakonec Cao Cao nařídil ústup, aby se vyhnul tomu, co považoval za past, v tu chvíli však Zhuge Liangova armáda zaútočila a Caova vojska rozprášila.³⁵

V dalším příkladu z období Tří království dostal zbrklý Zhang Fei za úkol zajmout Liu Daie, vůdce Caova předvoje. Nejprve se jej pokusil vyprovokovat k boji muže proti muži. Když neuspěl, zvolil Zhang Fei úskok a pokusil se Liuovi podsunout falešné informace, aby ho dopadl. Zhang nejprve připravoval plány na přepadení Liuova tábora. Pak se ale celý den opíjel a vyvolal hádku s jedním ze svých mužů. Nechal ho zbít a svázat a vyhlásil, že bude popraven, ale

v tajnosti jej propustil. Jak předpokládal, uprchl tento muž do Liu Daiova tábora a vyzradil tam, že se chystá přepadení. Stopy po strašlivém výprasku přesvědčily Liua, že tento muž mluví pravdu. Dal proto vyklidit tábor a rozmístil své muže kolem něj v očekávání útoku. Zhang Fei své síly rozdělil na tři části. Jedna zaútočila na tábor a druhé dvě jej obklíčily. Skupina, která zaútočila na tábor, zapálila stany, což byl signál pro ostatní Zhangovy Feiovy vojáky, aby zaútočili ze stran a zezadu. Sesypali se na tábor a Liu Daiovo vojsko obklíčili.³⁶

Také Themistoklés použil lest v bitvě u Salamány. Během jednání o strategii marně přesvědčoval ostatní řecké spojence, že pokud by bojovali na otevřeném moři u Korintské šíje, znevýhodňovalo by je to oproti početnějšímu loďstvu Peršanů, a co bylo ještě horší, Peršané se mohli dostat na Peloponés. Na druhé straně, pokud by bitva byla svedena u ostrova Salamis, mělo by to jisté výhody vzhledem k terénu a uspořádání úžin kolem ostrova. Když začalo být jasné, že v debatě převáží názor druhé strany, Themistoklés tajně vydal pokyn svému otroku Sikkinovi. Hérodotos vypráví, že Sikkinos donesl Peršanům zprávu, že Řekové opouštějí Salamánu. Vzhledem k tomu, že Peršané se již rozhodli svést bitvu u Salamány, dostali sdělení, které chtěli slyšet – že Řekové u Salamány bojovat nechťejí. Proto se rozhodli zaútočit co nejrychleji. Sikkinos také Peršanům řekl, že Themistoklés by rád přešel na jejich stranu, čímž opět potvrdil něco, co chtěli slyšet: Že je zde zrádce, který se s nimi chce spojit. To odpovídalo představám Peršanů o spojenectví řeckých států. Peršanům již dříve čas od času pomohli řečtí přeběhlíci, takže neměli důvod Themistokla podezřívat.³⁷ Peršané si tedy prosadili bitvu u Salamány, takže Řekové byli nuceni použít Themistoklovu strategii a nakonec zvítězili.

V baguazhangu klam vychází již ze samotné povahy pohybů, pro které je typické to, že se nepřetržitě mění. Cílem je nechat protivníka, aby viděl stín, ale ne pohyb samotný – skrývat záměr až do posledního okamžiku. Proto se v baguazhangu snažíme přiblížit a náhle zase ustoupit, ustoupit a vzápětí přejít do útoku, nečekaně se zjevovat a mizet. Neustálé kroky a obraty, kroky po oblouku místo po přímce, a stále další změny mohou protivníka vyvést z rovnováhy a zmást. Jedním ze zajímavých příkladů toho je schopnost, s jakou Li Ziming dokáže vést mysl i tělo protivníka s použitím „měnících se dlaní“. Li nastupuje a útočí vysoko, v očekávání silného odporu protivníka. V okamžiku, kdy na něj narazí, ustupuje, a útok směrem vysoko nahoru přechází v kopnutí do kolene protivníka, který jej následuje; když pak protivník zaváhá, následuje rychlý obrat, bodnutí a kop. Toto kopnutí „na rozloučenou“ do protivníkovy kolene se podobá známému „parthskému výstřelu“.

To byla taktika používaná mnoha kočovnými stepními národy, jako byli Hunové nebo Mongolové, kterou však proslavili Parthové, jejichž říše (247 př. n. l.–224 n. l.) se rozkládala na území celého dnešního Íránu, Iráku a Arménie a částí Afghánistánu a střední Asie. Parthští jezdci a lučištníci měli ve zvyku předstírat ústup a pak se v plném trysku otočit v sedle a vystřelit šíp na své pronásledovatele.

Terén

Důležitou součástí strategie a taktiky je pochopení terénu a toho, jak jej využít ve svůj prospěch. Mistr Sun obšírně rozebírá různé typy krajiny a možností, jak ji nejlépe využít k dosažení vítězství. Výhodný terén může být v bitvě přirozeným spojencem.

Neboť i když je ve válce dobré
znát povahu a tvary krajiny
vlastní podstatou vojevůdcovství
je připravit vítězství:
správným odhadem protivníka
prozíravým předvídáním překážek
přesným odhadem vzdáleností

Vojevůdce jenž toto pochopil
a má to v boji stále na zřeteli
musí nakonec zvítězit
Vojevůdce jenž to nepochopil
a přesto jde do boje
musí nakonec prohrát*³⁸

Za dynastie Song, v posledních letech vlády císaře Hui Zonga (1101–1125), se dala dohromady skupina psanců a vybudovala si útočiště na jedné hoře uprostřed bažinaté krajiny v provincii Šan-tung. Příběh o této stovce mužů a žen, kteří vedou několikatisícovou armádu proti zkorumpované a utiskovatelské vládě, je zvěčněn ve slavném historickém románu *Příběhy od jezerního břehu*. Historikové potvrzují, že tento příběh vychází ze skutečnosti a časem se z něj vyvinuly lidové pověsti, které tvoří základ knihy. Léčky, které zbojníci používají, opakovaně uvádějí mistři bojových umění a vojenští historikové, aby na nich doložili základní principy strategie. Mao Ce-tung přikazoval svým velitelům, aby studovali taktiku banditů z čínských hor a bažin, včetně těch románových z *Příběhů od jezerního břehu*, aby ji pak dokázali použít proti Japoncům a Kuomintangu, jejichž síly byly početnější a lépe vyzbrojené.³⁹

* Mistr Sun: *O válečném umění*, str. 81

Psanci znají terén. Často předstírají ústup a zavedou nepřítele do stísněných slepých uliček nebo na podmáčenou půdu, a používají i další lsti, aby nepřítele vlákali do pastí a zmanipulovali. Protože jich je vždycky jen hrstka oproti početné přesile, připravují útoky ze zálohy, lákají vládní vojska do nevýhodného terénu, což snižuje jejich pohyblivost a narušuje soudržnost, takže ztrácejí schopnost jednat koordinovaně. Dokážou nepřítele zničit tím, že jej rozdělí.

Nápaditá taktika, úskočné triky a manévrování jsou zapotřebí, jakmile se střetnutí odehrává za okolností, kdy heroické násilí ani prosté krveprolití nemá šanci. Bandité, kteří jsou vždy v menšině, se musí vyhýbat přímé, standardní konfrontaci sil, a místo toho volit taktiku neustálého dorážení, útoků a výpadů z mnoha směrů a řady neustálých, avšak nepředvídatelných opatření, jež mohou nepřítele rozložit a vnést do jeho řad zmatek. Noční nájezdy a rozněcování požárů v samotném nepřátelském ležení nepřítele děsí a připravují jej o důležité zdroje; neustálý hluk a náhodné střely mu brání v odpočinku; útoky na zásobovací oddíly a zabavování proviantu jej vyčerpávají, a naopak zvyšují rezervy povstalecké armády, přesně jak to doporučoval Mistr Sun.⁴⁰

Při jednom střetu Xu Ning učí povstalecké ozbrojence, jak používat kopí s ozubcem proti vládní těžké jízdě, jejíž obrnění koně jsou řetězy pospojováni po dvojicích, což při útoku představuje hrozivou údernou sílu. Bandité vystupují z lesa vstříc jezdcům, vynořují se po skupinách z různých směrů a mávají prapory. Pálí i z děl, aby zmatek ve vládním vojsku byl co největší. Vojáci se rozdělí, aby se postarali o to, co se jeví jako hrozby přicházející z mnoha stran. Psanci se stáhnou, jako kdyby se dávali na útěk, a vlákají jezdectvo s jeho řetězy svázanými koni do rákosové bažiny, kde jsou jezdcům jejich schopnosti k ničemu. Pak na ně zaútočí ze zálohy a tyčemi s háky stahují k zemi koně i jezdce.⁴¹

Podobné lsti a úskoky se objevují i v příbězích, jejichž hrdinou je Yue Fei, slavný generál ze songské dynastie. Yue Fei vynikal i v bojových uměních: Údajně je tvůrcem jak bojového umění yingzhaopai (školy orlího spáru), tak xingyiquanu. Yue Fei a jeho oddaní velitelé bojovali marně proti Tatarům, kočovníkům ze stepí z oblasti dnešního Mandžuska, kteří opakovaně podnikali nájezdy na jižní Song. Historka o kopích opatřených hákem, tentokrát použitých proti tatarskému spojenému jezdectvu, se objevuje znovu v souvislosti s Yue Feiem. Když školí své vojáky v této taktice, zmiňuje, že své znalosti opírá o počínání Xu Ninga a jeho jezerních banditů.⁴²

Bandité také ve svých léčkách beze zbytku využívali svoji dokonalou znalost bažinatého terénu, ve kterém se pohybovali, podobně jako finská armáda během rusko-finské zimní války v letech 1939–1940 maximálně využila svých zamrzlých lesů. Všichni velcí vojevůdci využívají terén a mnoho bitev bylo prohráno jen proto, že nějaká armáda neměla na vybranou a byla donucena bojovat na neznámé půdě. V baguazhangu se také rozumí samo sebou, že taktika musí odpovídat jak terénu, tak povětrnostním a světelným podmínkám. Stojí za to ještě jednou připomenout, co k tomu řekl Sun Lutang: „Pozoruj terén, sleduj, jestli se rozpíná, nebo stahuje, blíží se, nebo se vzdaluje: Všiměj si vzdáleností a zúžených míst, zda je široký, nebo úzký, zda obsahuje mrtvé, nebo živé věci.“⁴³ Důležitost terénu je zdůrazněna i v rýmovaných říkankách, které bagua používá jako mnemotechnickou pomůcku. Na zledovatělém nebo zasněženém povrchu je radno dělat drobné kroky, vytáčet špičku přední nohy do strany (*kou bu*), vyvarovat se napřímení těla a údery směřovat vysoko, abychom neuklouzli.⁴⁴ Když bojujeme v noci („kdy nevidíme dlaň natažené ruky“), doporučuje se „silně stisknout víčka a pozorně hledět“ s dlaní v nižší pozici. Doporučuje se také snížení pozice těla, protože tak ve tmě snadněji uvidíme protivníka.⁴⁵ Obecně vzato už sama „chůze, jako když se brodíme blátem“, která je pro baguazhang typická, umožňuje člověku, aby se ještě předtím, než plnou vahou došlápne, přizpůsobil nerovnému terénu nebo povrchu, na kterém se mohou vyskytovat překážky.

Manévrování

Mistr Sun používá jednoduché obrazy k tomu, aby vyjádřil určité principy. Podobně také v bojovém umění bagua se používají písně, rýmy a metafory jako mnemotechnické pomůcky ke vštípení správných metod cvičení. Tyto písně také objasňují klíčové taktické a strategické principy zvládání různých situací a různých protivníků. Mistr Sun nám říká, že:

... válka stojí na lsti
a kvůli výhodě se dává na pochod
Tak podle okolností
spojuješ, či rozdělujeme vojsko
v pohybu rychlý jako vítr

v postoji pevný jako les stromů
Zachvacuj jako oheň
Stůj pevně jako hora
Nevyzpytatelný jako noc
na všechny padej jak bouře a blesk*⁴⁶

* Mistr Sun: *O válečném umění*, str. 59

Při cvičení baguazhangu se ke sdělení myšlenek, které nelze snadno vyjádřit slovy, používají podobné metafory. Složité obrazy – chodit jako drak, měnit pozice jako orel, provádět rychlé obraty jako jestřáb, pohybovat se a otáčet jako lev hrající si s kuličkou, couvat hbitě jako opice, která se zmocnila ovoce, nebo se krčit jako tygr – zprostředkovávají myšlenku změny, či doslova proměny, podle měnících se okolností. Texty baguazhangu nám také podobně jako Mistr Sun radí „pohybovat se jako vítr a stát jako přibitý“. Texty jako *Šestatřicet písní* a *Osmáctýřicet metod baguazhangu* dále zdůrazňují, že je nutné přizpůsobovat své jednání měnícím se okolnostem:

Metoda pozorování (Xiang Fa)

Když narazíš na skupinu nepřátel, nejprve pozoruj.

Je přirozené ustoupit, dříve než vyrazíš vpřed.

Při ústupu zkoumej situaci a snaž se porozumět změnám,

abys mohl v poklidu čekat na znaveného nepřítele, abys jej bez námahy mohl vést.

Jiná rada spočívá v tom, že taktiku máme přizpůsobit situaci:

Metoda aplikace (Yong Fa)

Velký ať vede úder nízko, malý ať jej směřuje vysoko,

není třeba váhat, tlustého udeř zešikma.

Když narazíš na hubeného a vysokého, táhni jej a ved',

když narazíš na starého a nešikovného, jen ho zpraž pohledem od hlavy k patě.⁴⁷

Li Ziming shrnuje strategii bagua následovně:

Tvůrce Dlaně osmi trigramů věděl, jak účinný je v boji s protivníkem úder na srdce. Proto, když nepřítel útočí, je důležité chránit si také střed (srdce), tím, že provedeme obrat tělem. Strategicky je cílem vyhnout se skutečnému útoku protivníka a zároveň najít zranitelné místo k protiútku. Proto bylo vytvořeno umění Dlaně osmi trigramů, jehož základní formu představují dovednosti jako chůze a obraty. Z taktického hlediska mají chůze a obraty řadu důvodů. Chůze sama nás chrání a současně nám umožňuje pozorovat nepřítele. Chůzí se vyhneme čelnímu střetu s nepřítelem tím, že ho obejdeme ze strany nebo zezadu a hledáme, jak bychom zaútočili. Tím, že jsme v pohybu, můžeme zmírnit útok nepřítele, neboť omezujeme jeho možnost útočit, a zároveň ho

unavujeme. Sami přitom v klidu čekáme, abychom přešli do pohybu, pohodlně čekáme na vyčerpaného protivníka. Existuje úsloví, že: „Stovky cvičení se nevyrovnají pouhé chůzi, chůze je mistrem stovek cvičení“.⁴⁸

Tuto myšlenku popisuje také Liddell Hart:

Obejít nepřítele a dostat se k němu zezadu má za cíl nejen vyhnout se vystupňování odporu, ale vyhnout se odporu vůbec. Jde o cestu nejmenšího odporu v tom nejhlubším slova smyslu. Ekvivalentem v psychologické oblasti je to, co nejméně očekáváme. Jsou to dvě strany téže mince, a jestliže si to uvědomíme, rozšíří to naše chápání strategie. Protože pokud pouze zvolíme to, co zjevně vypadá jako cesta nejmenšího odporu, bude tato zjevnost zřejmá i protivníkovi, a tato cesta již proto nemusí být cestou nejmenšího odporu.⁴⁹

Číňané vyjadřují Hartovu myšlenku cesty nejmenšího odporu úslovím „vylákat tygra z hory“. Ve vojenském kontextu „tygr na hoře“ symbolizuje silného nepřítele, kterého chrání městské hradby, opevněný tábor, strategický horský průsmyk nebo široký a rychlý vodní tok. Než se s tygrem střetneme v boji, měli bychom jej vylákat z jeho nenapadnutelných pozic. To nám umožní bojovat s ním v podmínkách, které si určíme sami, a na příznivé půdě. Mistry tohoto typu léček byli Mongolové, kteří předstírali ústup, aby vyprovokovali nepřítele k pronásledování, vylákali jej tak z úkrytu a pak jej manévrováním, nepředvídatelnými protiútoky a obchvaty zničili. V baguazhangu je tento druh strategie známý jako „vyhnout se tělu a nechat rozplynout stín: když nepřítel nejde, donutím jej, aby zaútočil, když zaútočí, jeho útok nechám rozplynout do prázdna.“⁵⁰ Nemá-li se nepřítel k tomu, aby zaútočil, adept bagua jej k tomu má přimět. Když pak zaútočí, jeho útok je zneutralizován kombinací obranných pohybů rukou, ústupu a rychlé práce nohou. Jestliže útok ztratí sílu, nebo když nepřítel neví, co dřív, měl by následně být pronásledován a poražen. Li Ziminguv žák Zhang Huasen tento princip s oblibou předváděl na manévru „udeř a uteč“ v boji proti dvěma útočníkům. Zhang nejprve vedl úder, bodnutí, na oči prvního útočníka, aby zastavil jeho výpad, a pak rychle změnil směr a zasáhl druhého útočníka současně nahoře i dole. Tento pohyb pak ihned přešel do dalšího útoku na prvního protivníka, který se mezitím vzpamatoval a začal se opět chystat k výpadu.

Použití taktického ústupu, vázání sil nepřítele a obchvatu ze stran a z týlu není výsadou Mongolů ani baguazhangu. Jednou ze lstí, které Číňané používali proti tatarskému jezdecku za songské dynastie, bylo bojovat a pak předstírat porážku a ústup, aby se nepřítel nechal strhnout k pronásledování.

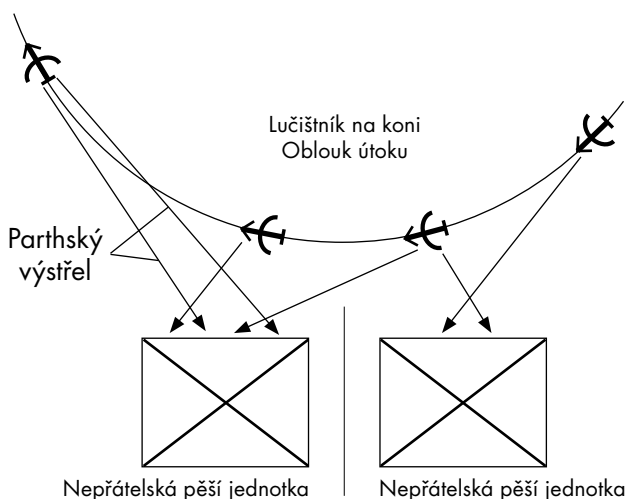
Poté, co jsme ustoupili na určitou vzdálenost, se zastavíme a obrátíme se opět proti nepříteli, pak předstíráme porážku a ustupujeme. Nepřítel, který dychtí po tom, aby byl boj konečně rozhodnut, se pustí do zuřivého pronásledování, aniž si odpočinul. Na druhé straně my jsme ústupy plánovali předem a dokážeme využít přestávek k odpočinku a nasycení vojáků. Za setmění už je nepřítel unaven a hladový. Naposledy předstíráme porážku a na zemi zanecháme rozsypané vařené fazole. Když nepřátelská jízda dorazí, koně ucítí vůni fazolí a zastaví se, aby se nakrmili.⁵¹

V té chvíli je možno zaútočit a dosáhnout vítězství.

Kontakt s kočovnými národy z východních stepí, zejména s Huny, ovlivnil i taktiku byzantského jezdeckva. Nová taktika kladla důraz na mobilitu a flexibilitu a upřednostňovala je před opotřebovacím způsobem boje. Snad poprvé ji použili byzantští vojenští velitelé jako Belisarius proti Vandalům v severní Africe a proti Gótům v Itálii.⁵² Jednou z taktik převzatých od stepních jezdců byla jízda po oblouku, používaná při útoku na silné, statické obranné útvary. To byzantským lučištníkům na koních umožňovalo střílet po celou dobu jízdy po oblouku, takže šípy na nepřítele dopadaly z mnoha směrů a některé z nich jej zasahovaly z nechráněné strany. To také umožňovalo onen známý „parthský výstřel“, kdy se jezdec obrací v sedle, aby v okamžiku, kdy už se jeho kůň vzdaluje od protivníka, vypustil poslední šíp (poslední šípka vlevo na obr. 1–1 na následující stránce).⁵³

Taktika zdůrazňující mobilitu a použití oblouku k nalezení a využití slabých míst v postavení protivníka jsou charakteristické i pro bojové umění baguazhang, základem jehož bojové taktiky je chůze po kruhu a „obloukový“ krok. Gao Jiwu to konkrétně zmiňuje ve své nedávno vydané knize *The Attacking Hands of Bagua Zhang*:

Baguazhang je bojové umění charakterizované chůzí po kruhu a rotací těla. Útočné a obranné techniky jsou rovněž založeny na chůzi po kruhu a na práci dlaní. Jde o to, že úder na určité místo provádíme oklikou, a úder vedeme ze strany (z určitého úhlu) s cílem vyhnout se přímému střetu, nebo ze strany provádíme úder na přední část těla. Změny v chůzi po kruhu a rotace těla se uplatňují ve všech útočných technikách baguazhangu.⁵⁴

Obr. 1.1 Jezdecká taktika lučištníků na koních

Tyto způsoby taktiky, které kombinují útoky z různých úhlů s chůzí po oblouku, jsou ve stylu bagua zvláště patrné v práci se šavlí.

Během druhé punské války kartaginský generál Hannibal Barkas po svém slavném přechodu Alp do Itálie použil manévrovací taktiku proti silnější římské armádě u Can v roce 216 př. n. l. Hannibal záměrně umístil své nejslabší jednotky, lehce vyzbrojené Galy a Španěly, doprostřed své bitevní formace. Na okrajích a mírně vzadu stála spolehlivější a lépe vyzbrojená africká pěchota. Jak Hannibal očekával, silný římský střed zatlačil jeho vlastní střed nazpět. Hannibalův střed sice vydržel, ale pod náporem římské armády se složil do tvaru zaobleného písmene V. Mezitím zaútočila Hannibalova těžká jízda na kartaginském levém křídle a prorazila řadami římského jezdeckta. Pak tryskem objela římskou armádu zezadu na své pravé křídlo, kde byl zbytek římského jezdeckta vázán útočnou taktikou Hannibalových numidských jezdců. Před jejich společným útokem římské jezdeckto prchlo z bojiště. Kartaginská jízda se pak obrátila a zaútočila na tyl střední části římské armády, jež byla nyní v pasti a neměla možnost manévrovat. Současně se africká pěchota stočila dovnitř a drtila Římany ze strany. Římská armáda byla zmasakrována. Hannibal s padesáti tisíci bojovníky proti Římanům, kterých bylo podle odhadu 86 tisíc, za sebou zanechal padesát tisíc mrtvých a raněných nepřátel, přičemž jeho vlastní vojsko ztratilo osm tisíc mužů.

Velký válečník a vůdce Zuluů Šaka v 19. století reorganizoval zuluský vojenský systém a vytvořil tak armádu, která porazila jednotlivé roztržštěné klany, takže byl

vytvořen národ Zulu. Jeho základní bojové formace se spoléhaly především na manévrování, správné načasování a obchvaty. Armáda byla rozdělena do čtyř základních jednotek: měla hrud' (neboli střed), která vstupovala do kontaktu s nepřítelem a držela ho v šachu; dva rohy, které se rychle pohybovaly, takže mohly obejít nepřítele ze stran; a bedra, záložní jednotky, které mohly být poslány tam, kam bylo zapotřebí.⁵⁵ V bitvě s klanem Buthelezi kombinoval Šaka toto taktické rozmístění s klamem. I když Zuluové měli nad Buthelezi početní převahu, nechal své válečníky před bojem nastoupit do těsných řad a držet štíty z boku, hranou napřed, aby to vypadalo, že je jich málo. Pak, když se rohy na obou křídlech daly do pohybu, náhle všichni své štíty obrátili směrem ven, takže to vypadalo, že velikost armády se během okamžiku zdvojnásobila. Pod nápirem fyzického i psychologického šoku z tohoto útoku se nepřátelské síly rychle zhroutily.⁵⁶ Někteří mistři bagua, jako Gao Jiwu, používají jakousi variantu tohoto typu taktiky, kdy provádějí údery po oblouku a zároveň se mírně stáhnou a kopnou, aby protivníka přikovali na místo. „Hákové“ údery, podobně jako rohy Zuluů, upoutávají protivníkovu pozornost ke stranám, takže si zapomene hlídat střed, na který je pak veden rychlý nepostřehnutelný útok.

V tzv. vnitřních bojových uměních musí být v pohybu těla obsaženy protichůdné síly: rozpínání/stahování, otevírání/uzavírání, stoupání/klesání atd. Kde je postup, je zároveň i ústup. Síla, která působí směrem dovnitř, zadržuje, zachycuje po oblouku a ovíjí, obsahuje i sílu působící směrem ven, napínající a odrážející.⁵⁷ Tyto protikladné síly musí být v souladu. Pokud jsou harmonické, z každé z nich se spontánně rodí ta druhá a vzniká potenciál pohybu v libovolném směru; tělo se může pohybovat přirozeně – postupovat a ustupovat, jít dovnitř a ven, nahoru a dolů, dopředu a dozadu – a to vše se odvíjí podle okolností. Pokud protivník vyvíjí tlak na levou stranu těla, tato levá strana se stává prázdnou a pravá strana jej udeří, jako by tělo viselo na pantech a otevíralo se a zavíralo jako dveře. Ti, kteří cvičí bagua a xingyi, tuto dynamiku s oblibou ilustrují na příkladu hada. Hadí tělo je pružné a zdánlivě ohebné ve všech bodech. Chyťte hada za hlavu a zaútočíte ocas, chyťte ocas a zaútočíte hlava. Chyťte střed a zaútočíte hlava i ocas současně.

Ve vojenské strategii lze tímto způsobem použít i rozložení sil, kdy se střed jako by složí, aby křídla mohla provést obchvat, nebo jeden konec linie ustoupí, aby se druhý mohl protáhnout, přesáhnout a obejít nepřítele ze strany, jako když se dveře otáčejí v pantech. V roce 371 př. n. l. Théby porazily Spartu v bitvě u Leukter – což byl počátek konce spartské nadvlády nad Řeckem. Thébané, kterým velel Epameinónás, postavili svou falangu na levém křídle do hloubky padesáti řad.

Falanga tvořená těžkooděnci jinak obvykle mívala osm až dvanáct řad. Muži se pohybovali koordinovaně, aby řady po celou dobu zůstaly nepřerušené, a tato masa představovala obrovskou dynamickou sílu, která dokázala prolomit linie nepřítele. Štíty vojáků ve falanze se překrývaly, přičemž štít každého muže chránil dalšího po jeho levici. To často způsobovalo tíhnutí doprava, protože každý se podvědomě posouval napravo, aby se skryl za štítem svého spolubojovníka.⁵⁸ Proto byli ti nejzkušenější vojáci stavěni na pravé křídlo. Epameinóndás své bojové řady stavěl stupňovitě, zešikma (tzv. taktika kosého šiku). V bitvě bylo jeho slabé pravé křídlo zatlačeno zpět a stáhlo se, čímž se protáhlo levé křídlo Sparťanů; thébské masívní levé křídlo zatím postupovalo vpřed, rozdrtilo spartské pravé křídlo a rozbilo jejich řady tak, že je pak mohli smést útokem ze strany.

Tzv. Schlieffenův plán použitý v roce 1914, za první světové války, byl obecný strategický plán německé armády pro západní frontu. Tento plán předpokládal slabé německé síly na levém křídle, kde Německo sousedilo s Francií. Hlavní nápor německé armády na pravém křídle se pak měl přehnat přes Belgii až do Paříže, obejít francouzské levé křídlo a provést obchvat zezadu. Z různých důvodů tento plán nevyšel, ale co do koncepce to byla jistá varianta Epameinóndovy strategie z bitvy u Leukter, jen v daleko větším měřítku.

Boyd upozorňuje na to, že část problému s realizací Schlieffenova plánu spočívala ve struktuře velení a řízení; striktně daná velitelská posloupnost shora dolů svazovala představivost a iniciativu na nižších úrovních velení. To a snaha o dosažení koncentrace sil, která hraničila až s posedlostí, vedlo k zastavení postupu a opotřebení v důsledku přímých útoků, které narážely na zatvrzelý odpor. Ačkoliv smrtící účinnost zbraní dramaticky vzrostla, taktika používaná na bojišti na tyto změny adekvátně nezareagovala.⁵⁹ Německá armáda se ze svých chyb poučila, takže během invaze do Francie v roce 1940, sice s plánem, který byl tomu předchozímu dost podobný, ale s velice odlišnou velitelskou strukturou, organizací a strategií, Němci uspěli.

Rozmístění sil

Bagua se snaží eliminovat problém „velitelské posloupnosti“ strukturované shora dolů důkladným tréninkem zaměřeným na propojení celého těla. Neexistuje žádný jednoznačný plán útoku a obrany, jen pohyby a změny, které mají vytvářet a využívat příležitosti, založené na hlubokém pochopení instinktivních lidských

reakcí. Místo předem stanovených plánů bagua usiluje o nalezení klidu v pohybu, aby mohly být jasně vnímány pohyby protivníka a jeho záměry, což nám pak umožní ve vhodném okamžiku převzít iniciativu. Při studiu bojového umění bagua se často setkáváme se zdánlivě záhadnými výroky typu:

Nejprve hledej klid v pohybu, pak hledej pohyb v klidu.⁶⁰

Měň pozice, jako když plují oblaka.⁶¹

Změň musíš dělat náhodně. Je to tajemné a neproniknutelné.⁶²

Eliminace předem stanovených plánů a struktury „řízení shora“ neznamená, že tělo není propojené. Ačkoliv každá část těla se pohybuje po obloucích a po kruzích a v kruzích uvnitř kruhů, tělo je na všech úrovních integrováno v jeden celek, jímž prostupuje stejná energie *qi*. Odtud důraz na „šest harmonií“ ve vnitřních bojových uměních:

Harmonie mezi rukou a nohou

Harmonie mezi loktem a kolenem

Harmonie mezi ramenem a kyčlí

Harmonie mezi srdcem (*xin*) a myslí/záměrem (*yi*)

Harmonie mezi myslí/záměrem a *qi*

Harmonie mezi *qi* a silou/fyzickou silou (*li*)

To umožňuje, aby se duch, záměr a síla spojily v jedno.

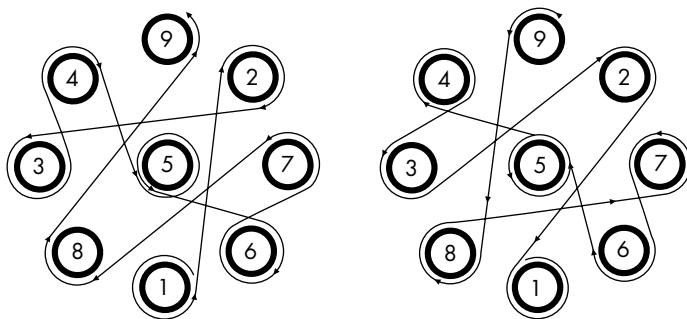
V bagua se říká, že „záměr je jako vlající velitelský prapor, jako rozsvícená lampa.“⁶³ Ve staré Číně se vojáci učili měnit bojové formace a postupovat a ustupovat na základě signálů daných máváním velitelského praporu. V noci se místo toho k velení používaly rozžehnuté lampy. Když cvičíme bagua, pohyby musí být vedeny záměrem a nemají být prováděny nedbale a ležérně.

Při taipingském povstání v roce 1850, za dynastie Qing, se početné jednotky císařského vojska utábořily v blízkosti bašty taipingů v Jintianu. Taipingské síly zaujaly obranné pozice v širokém oblouku mezi císařskou armádou a Jintianem. Jejich obranná strategie využívala složitou komunikaci mezi jednotlivými postaveními: „Každé významnější ležení taipingů mělo svou vlastní signální vlajku, v závislosti na své strategické poloze: červená byla pro jih, černá pro sever, modrá pro východ a bílá pro západ. Střed měl žlutou vlajku a duplikáty ostatních čtyř. Pomocí těchto

velkých vlajek jako hlavních signálů a s použitím menších trojúhelníkových praporků, jimiž bylo možno si vyžádat posily, se daly i v bitevní vřavě a na značné vzdálenosti předávat složité povely.⁶⁴ Například pokud byl nepřítel aktivní na východě, východní sekce vztyčila malý bílý trojúhelníkový praporek spolu se svou hlavní vlajkou. Střední pozice předala zprávu na západ a vojáci ze západu byli vysláni jako posila na východ.⁶⁵ Když začaly boje, velitel qingské armády se pokusil prorazit se svými početnějšími silami středem taipingských linií. Taipingské síly koordinovaným útokem obešly křídla císařské armády a rozdrtily ji.⁶⁶

Bitevní formací, kterou používali taipingští povstalci, bylo starobylé bojové uspořádání známé jako „sestava pěti fází“. Ti, kdož se zabývají čínskou filosofií, vědí, že barvy a pozice signálních praporů odpovídají tzv. pěti prvkům či pěti fázím. K dalším klasickým čínským bojovým formacím patřily „sestava čtyř zvířat“, která odpovídala čtyřem mytickým zvířatům (zelený drak, rudý pták, bílý tygr a černá želva); „formace šesti květů“⁶⁷ a „bojová formace osmi diagramů“. Formace osmi diagramů je podle legendy připisována Zhuge Liangovi, který ji použil v období Tři království proti armádě státu Wei.⁶⁸ O tomto uspořádání se říká, že mělo čtyři strany a osm směrů. Ať byl úder veden na kteroukoliv stranu, dvě sousední sekce jí mohly přijít na pomoc. Čelo se také v tomto uspořádání mohlo velice rychle změnit v týl a naopak.

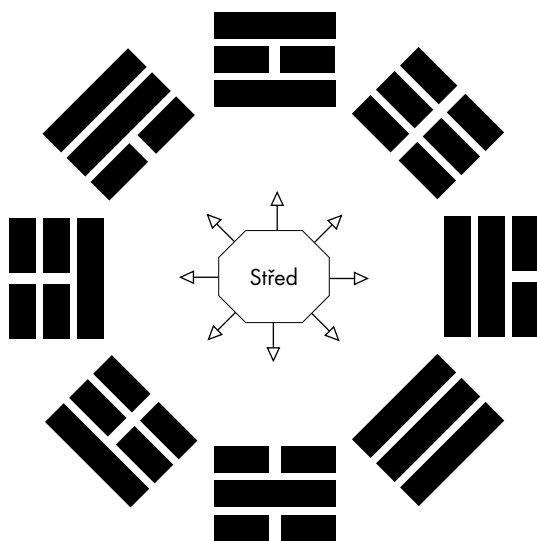
Bagua používá úplně stejnou myšlenku při chůzi po kruhu nebo při chůzi, která se vine „devíti paláci“. Diagram devíti paláců, jak je znázorněn na této stránce, a osm trigramů na stránce následující v podstatě znázorňují onu Zhuge Liangovu „formaci osmi diagramů“. V bojovém umění baguazhang je chůze devíti paláci, kdy se člověk proplétá devíti body znázorněnými na zemi (viz níže), cvičením, které je důležité pro nácvik pohybu a boje proti více protivníkům současně, stejně tak ale slouží k pochopení, jak pracovat s „formací osmi diagramů“ a jak do ní proniknout.

Obr. 1.2 Uspořádání devíti paláců v bojovém umění baguazhang

Mnoho těch, kteří se věnují cvičení baguazhang, spojuje pozice rukou a těla s trigramy a hexagramy *Knihy proměn (I-ťing)*. Tyto diagramy sestávají z jinových (přerušovaných) a jangových (nepřerušovaných) čar. Podobně jako u Zhuge Liangovy formace tyto čáry ani jejich pozice nejsou pevně dané. Přerušená čára se může spojit a stát se čarou nepřerušovou a nepřerušená čára se může rozdělit a stát se přerušovou. Diagramy, které mohou představovat různé formace vojsk či bojové pozice, mohou průběžně měnit svou podobu. Jak ve vojenské strategii, tak v baguazhangu se forma (tvar) používá k tomu, abychom se stali beztvarymi, abychom byli schopni adekvátně reagovat na nastalou situaci. Starověcí strategové radí: „Nejprve projevte tvar a přimějte nepřítele, aby jej následoval. Vrcholné umění rozmístění vojenských sil hraničí s beztvarostí.“⁶⁹

Starověké římské legie rovněž používaly flexibilní a jedinečnou bitevní formaci, která byla organizována do *manipulů* („hrstek“). Ačkoliv nikdo skutečně s jistotou neví, jak římská legie bojovala, je jasné, že Římané používali trojitou bitevní linii. Legie zpravidla měla kolem 4 200 mužů. Vepředu šli lehčeji vyzbrojení *velites*; ti používali oštěpy, kterými rozráželi řady nepřátel a vyvolávali šarvátky, ale mohli také přejít k boji muže proti muži. Za nimi postupovali *hastati* s těžší výzbrojí a pak *principes*, kteří byli vždy rozděleni do deseti skupin, již zmíněných *manipulů*.

Obr. 1.3 Trigramy *Knihy proměn* v uspořádání devíti paláců

Obě skupiny měly meče a *pilia*, těžké vrhací oštěpy. Formaci uzavíraly řady *triarii* s dlouhými oštěpy, kterými se bodalo. Mezery mezi *manipuly* umožňovaly pružnost v manévrování a taktice – jednotky se mohly navzájem podporovat a zároveň každá z nich měla určitou vnitřní soudržnost, díky níž mohla do jisté míry operovat nezávisle. Mezery v řadě snad také vojákům umožňovaly v případě potřeby ustoupit skrze linie dozadu a na jejich uvolněné místo pak nastupovali *triarii*, kteří představovali jakousi zálohu, pokud by se nepřítel snažil těchto mezer využít. Vzhledem k tomu, že Římané bojovali s nejrůznějšími protivníky, v řadě zemí a v mnoha situacích, takováto flexibilní taktika se jim hodila, protože umožňovala přizpůsobit se aktuální situaci.⁷⁰

Metody boje zblízka často zdůrazňují postoje a na základní úrovni tréninku se někdy vyučují různé varianty „předem připravených“ pozic. V čínských bojových uměních se v označeních pro některé statické pozice, jako je například *mabu* („pozice jezdce“), používá slovo *bu* („krok“), které naznačuje pohyb nebo postup, stejně jako je tomu u výrazů, kdy se skutečně jedná o pohyb, jako *jinbu* („krok vpřed“, „postup“). Alternativně se pozice označují také jako *shi*, což se dá přeložit jako „vzorec“. V bojových uměních xingyiquan a baguazhang výraz *santishi* označuje pozici nebo „tělesný vzorec“ mentální a fyzické připravenosti, která umožňuje pohyb do všech směrů. *Santishi* vytváří určitý „náboj“, připravuje tělo k tomu, aby mohlo vyrazit kterýmkoliv směrem, a přitom bylo „zakořeněné“, mělo stabilitu a sílu. Jakožto mentální postoj pak znamená připravenost jednat podle měnících se okolností. Bojové techniky bagua i xingyi jsou jen extenzí, pokračováním stání a chůze. Zvláště baguazhang ve své strategii vychází z chůze a chůze samotná pramení ze stání. Odtud význam cvičení *zhan zhuang* („stát jako strom“, nebo také „postoj sloupu“) a *ding shi* (chůze v určitých pevně daných pozicích spojená s obraty), které jsou součástí tréninku bagua. Tím, že se člověk naučí provádět útočné a obranné akce, které vycházejí z těch nejzákladnějších pohybů – stání, chůze, dýchání, stahování dovnitř a odtlačování ven – se může flexibilně a přirozeně přizpůsobovat momentální situaci, aniž by přitom ztratil fyzickou koordinaci.

Flexibilita a adaptabilita

Liddell Hart konstatuje, že velcí vojenští velitelé vždy pracují tak, že myslí na více cílů současně. Upozorňuje na to, že pokud protivník zná váš cíl a metody, je pro něj snadné se chránit a vaše záměry zmařit. Pokud uplatníte strategii, která